

KIRSI SALONEN JUHA REKOLA

KEPA 20 VUOTTA

HISTORIIKKI – LYHYT OPPIMÄÄRÄ

KEHITYSYHTEISTYÖN PALVELUKESKUKSEN RAPORTTISARJA, NUMERO 79.

ISSN 1236-4797

ISBN 952-200-012-4 (NID.)

ISBN 952-200-013-2 (PDF), OSOITTEESSA WWW.KEPA.FI

ULKOASU: IIRO TÖRMÄ

JULKAISUN VALOKUVAT: KEPAN ARKISTO

KIRJAPAINO: UUSIMAA OY, PORVOO 2005

KEHITYSYHTEISTYÖN PALVELUKESKUS

Töölöntorinkatu 2 A, 00260 Helsinki, Finland

TEL +358-9-584 233

FAX +358-9-584 23 200

www.kepa.fi

KEPAN TOIMINTAA TUETAAN JULKISIN VAROIN ULKOASIAINMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖOSASTON KANSALAI SJÄRJESTÖMÄÄRÄRAHOISTA.

Sisällysluettelo

Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön alkutaival ja Kepan synty	7
Kansalaisjärjestöjen tukijärjestelmä syntyy 1970-luvulla	7
Prosenttiliike	9
Neuvottelukunta Kakene	9
Kehitysjoukot heräävät uudelleen	10
”Kehityspalvelukeskus”	10
Kepa syntyi 4.3.1985	10
Kädenvääntöä rahoituksesta	11
Perusasiat pystyyn	12
Kehitysjoukot Kepan toiminnan ytimessä	15
Sambian ankaraa arkea	15
Kehitysjoukko-ohjelma laajenee: Nicaragua ja Mosambik	19
Työnteon arkea	19
Sambian toiminta arvioidaan	21
Lopettakaa kehitys – vai kehitysapu täysremonttiin?	25
Vuosikymmenen vaihe – kiireistä kampanja-aikaa	27
Juustohöylän hyökkäys	27
Uusi prosenttiliike	29
Sillanrakennusta kohti kumppanuutta	33
Suuri arviointi	37
Kiihkeä uudistustyö alkaa	39
Kumppanuusohjelma muotoutuu	39
Määrärahaistelun poteroissa	41

Kumppanuus-Kepa kampanjoi kohti vuosituhannen vaihdetta	45
Globalisaatiokritiikki voimistuu	46
Kehitysjoukko-ohjelmasta kumppanuuteen ja verkostointiin etelässä	51
Sambia	51
Mosambik	52
Nicaragua	52
Tansania	53
Uganda	54
Thaimaa	54
Indonesia	55
Intia	55
Brasilia	56
Dominikaaninen tasavalta	56
Uuden vuosituhannen vaikuttamistyötä	59
Kepa suomalaisten järjestöjen palveluksessa	63
Kepan jäsenistö toivoo palveluja	65
Yhteystoimitsijat suomalaisten järjestöjen linkki etelässä	67
Maailma muuttuu, Kepa sen mukana	69
Kiintoisia aiheita tutkimukseen...	71
Kepan kansainvälisyyskasvatus	71
Kulttuuri tulee kehitysyhteistyön areenalle	72
Mahdollisuuksien torit ja Maailma kylässä	73
Kepa ja ympäristö	74
Kepan kolme skandaalia	76
<i>Lähteet ja kirjallisuus</i>	79

Esipuhe

Maailma on nyt aika erilainen kuin 20 vuotta sitten. Suomi on erilainen maa, eikä Kepsäkaan heti ensikatsomalta samaksi järjestöksi tunnistaisi kuin kehitysjoukko-toiminnan alkuaikoina. Muutos on kaikkialla ollut valtavaa.

Suomalaisen kehityskaaliikkeen ja Kepänkin historia on kuitenkin edelleen kirjoittamatta. Tällä pienimuotoisella katsauksella pyrimme kattamaan vain välittömimmän tarpeen ja tarjoamaan ”lyhyen oppimäärän”, joka toivottavasti avaa silmät huomaamaan että Kepän ensimmäiset 20 vuotta 1985-2005 ovat olleet kiinnostavaa aikaa, katsottiinpa niitä melkein mistä päin ja millä mittareilla hyvänsä.

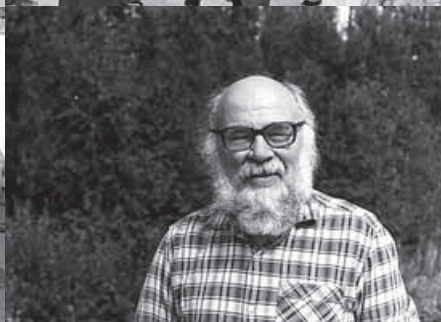
Tämä historiikki suunniteltiin alunperin ilmestyväksi osana suomalaista yhteiskuntaa Kepän agendan näkökulmasta hieman laajemmin tarkastelevaa teosta. Tämä erillispainoskaan ei ole mikään juhlaKirja, vaan tarkoitettu työkäyttöön menneen toiminnan arvioinnissa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Nämä molemmat sävyttävät Kepän juhlavuotta - arkisen maailmanparannustyön lisäksi.

Varmaankin kaikki Kepän toiminnassa tavalla tai toisella mukana olleet tulevat huomaamaan, että tämä historiikki on sadasta sivustaan huolimatta vain kalpea luuranko kaikesta siitä mitä todella on tapahtunut, tehty ja koettu. Satojen entisten kehitysjoukkolaisten, järjestöaktiivien, etvolaisten, työntekijöiden, sivareiden, harjoittelijoiden, vapaaehtoisten ja muulla tavoin mukana olleiden tekemiset ja kokemukset on tiivistetty kuivahkosti: ”tehtiin sitä” ja ”tapahtui näin”. Ollisimme mielellämme ottaneet mukaan haastatteluita ja itse kunkin omia tarinoita, mutta tällainen ei yksinkertaisesti mahtunut käytettävissä olevaan tilaan, aikaan eikä toimeksiantoon.

Vaatimaton toiveemme on, että tämä kirjanen lopulta sysäisi liikkeelle laajemman projektin jolla voitaisiin lopulta koota samoihin kansiin suomalaisen kehityskaaliikkeen historia, julkaistavaksi ehkä Kepän ensimmäisen neljännesvuosisadan merkkipaalun kohdalla.

Helsingissä 28.2.2005

Tekijät

Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön alkutaival ja Kepan synty

Kepa syntyi aikana, jolloin kehitysyhteistyö oli löytänyt paikkansa suomalais-sakin politiikassa ja kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö oli yleistynyt. Prosenttiliikkeen ja kehitysmää-aktiivien joukossa tiivistynyt idea kansalaisjärjestöjen palvelukeskuksesta aloitti valtion ja järjestöjen uudenlaisen yhteistyön kehitysyhteistyön saralla. Nuori Kepa keskittyi käynnistämään kehitysjoukkotoimintaa, jonka puitteissa lähetettiin eri alojen nuoria ammattilaisia töihin kehitysmaihin.

Suomalaisen kehitysyhteistyön juuret ovat 1800-luvulla alkaneessa lähetystyössä. Luterilainen kirkko tutustutti suomalaiset kehitysmaiden ihmisiin, ensin ambomaalaisiin ja toisen maailmansodan jälkeen laajemminkin afrikkalaisiin ja aasialaisiin. Myös nykyään kirkollisella kehitysyhteistyöllä ja lähetystyöllä on valtava merkitys suomalaisen kehitysmääliikkeen kokonaisuudessa. Laajempi kehitysmääliike alkoi Suomessa herätä vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Suomalaisenkin tajunnan räjäyttäneen 1960-luvun alussa syntyi toimintaa ja liikehdintää nälkäavun ja kehitysmaiden köyhien puolesta. Osa tästä liikkeestä toimii yhä ainakin oman määritelmänsä mukaan puhtaasti humanitaarisen ja epäpoliittisen avun puolesta, osa politisoitui tai on kehitysyhteistyöhankkeiden toteuttamisen myötä ammattimaistunut. Imperialisminvastainen taistelu motivoi yhteiskunnallista liikehdintää, johon solidaarisuusliike, kolmatta maailma 1960–70-lukujen vaihteessa tunnetuksi tuonut Tricont-liike, rauhanjärjestöt ja monet muut liittyivät.

1980-luvulle tultaessa kansainvälisten kehitysmääkysymysten parissa työskentelevien järjestöjen kirjo oli jo melkoinen ja niillä oli yhteisiä etuja ajettavanaan ja yhteistyön tarvetta muutenkin. Monet järjestöt eivät kuitenkaan tunteneet toisiaan kovin hyvin ja erilaisten aatetaustojen välillä vallitsi epäluuloakin.

Kansalaisjärjestöjen tukijärjestelmä syntyy 1970-luvulla

Entisten siirtomaiden itsenäistymisprosessin myötä kehitysmaiden merkitys kasvoi kansainvälisessä politiikassa 1960-luvulla. Suomikin halusi osallistua täysipai-

noisesti YK:n toimintaan ja seurata muiden Pohjoismaiden esimerkkiä, niinpä myös kehitysyhteistyötä alettiin opetella. Valtion budjettiin sisällytettiin ensimmäinen kehitysyhteistyölle varattu määräraha vuodelle 1961.

Suomen kehitysyhteistyö oli pitkään vaatimatonta eikä hallituksella ollut selkeää politiikkaa sen enempää sen sisällön kuin määränkään suhteen. Määrärahas-taso vaihteli huomattavasti vuodesta 1961 vuoteen 1977 (Bkt-prosentti 0,03 %-0,15 %), mutta pysyi matalalla.

Tämä ei estänyt ulkoministeri Ahti Karjalaista jo vuonna 1969 kertomasta YK:n yleiskokouksen puhujapöytästä, että Suomen hallitus on esittänyt eduskunnalle Suomen antaman kehitysavun nostamista yhdeksi prosentiksi BKT:sta. Lupauksen mukaan Suomen kehitysapu kasvaisi tasaisesti vuosi vuodelta. Ulkoministeri jätti kertomatta päätöksen perusteluiden tärkeän lauseen: "...edellyttäen että valtiontaloudelliset mahdollisuudet tulisivat sen sallimaan." Sama lause, vain hiukan modernisoituna, on yhä käytössä 35 vuotta myöhemmin.

Ulkoministeriö oli jo 1960- ja 70-lukujen taitteessa myöntänyt rahallista tukea kansalaisjärjestöjen yksittäisiin kehitysyhteistyöhankkeisiin. Lähetysjärjestöjen aloitteesta ryhdyttiin tunnustelemaan tuen vakinaistamisen mahdollisuuksia. Mal-lia haettiin tässäkin muista Pohjoismaista, jotka olivat ottaneet käyttöön vastaavan rahoituksen jo 60-luvun puolivälissä.

Valtion rahoitustuki kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyölle otettiin käyttöön vuonna 1974, jolloin jaettiin 300 000 markkaa kymmenelle kehitysyhteistyöhankkeitaan aloittelevalle järjestölle. Vuotta myöhemmin ministeriö ryhtyi myöntämään kansalaisjärjestöille myös tiedotustukea, jolla haluttiin tukea järjestöjen kehitysyhteistyötä koskevaa tiedotustoimintaa Suomessa. Tiedotustuesta on muodostunut järjestöille merkittävä väline kotimaan toimintaan. Sen avulla ne ovat toteuttaneet kampanjoita, joilla on lisätty kehitysmaakysymysten näkyvyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kansalaisjärjestöjen tuki on kasvanut tasaisesti. Kun vuonna 1974 tukea myönnettiin kuuteen hankkeeseen, oli vuonna 1983 tuettuja hankkeita jo 59. Vuonna 2003 tuki oli jo toista luokkaa, sitä myönnettiin 151 järjestölle noin 450 hankkeeseen, joita toteutetaan 73 maassa. kansalaisjärjestötyötä pidetään nykyään merkittävänä julkisen kehitysyhteistyön täydentäjänä ja hallitus on asettanut tavoitteekseen nostaa sen osuuden 14 prosenttiin vuoteen 2007 mennessä.

Prosenttiliike

Niin sanottu Prosenttiliike oli 1980-luvun alussa suomalaisen kehitysmaaliikkeen kenties merkittävin yksittäinen kampanja. Liikkeen tavoitteena oli saada Suomen hallitus nostamaan kehitysyhteistyömäärärahat YK:n tavoitteen mukaisesti 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta ja suuntaamaan avun köyhimpien kehitysmaiden ”omaehtoisen kehityksen” turvaamiseen. Vaatimusta kannattavia ihmisiä kehoitettiin maksamaan prosentti palkastaan jonkun kansalaisjärjestön kehitysyhteistyöhankkeeseen, tarkoituksena paitsi järjestöjen tukeminen myös paineen kasaaminen hallituksen suuntaan.

Prosenttiliikkeen toiminta perustui suurilta osin lähinnä Tampereella ja Helsingissä toimineisiin itsenäisiin ja epämuodollisiin toimintaryhmiin. Prosenttiliikkeen puuhamiehinä toimi monia sittemmin myös Kepan kehittämiseen osallistuneita aktivisteja, mm Thomas Wallgren, Risto Isomäki ja Timo Voipio. Ryhmät ottivat yhteyttä vakiintuneisiin järjestöihin ja kampanjalle luotiin järjestöpohjainen verkosto. Liikkeen värikkääseen historiaan mahtuu niin vetoomuksia, nimilistoja, tempauksia kuin nälkälakkokin.

Alkuperäisen tavoitteenasettelunsa mukaan mitattuna prosenttiliike oli menestys. Mielipidemittausten mukaan 100 000 suomalaista ryhtyi maksamaan omaa prosenttiaan valitsemansa järjestön kehitysyhteistyölle. Liike saavutti myös poliittisen tavoitteensa, kun maan hallitus vuonna 1984 teki periaatepäätöksen määrärahojen nostamisesta YK:n suositustasolle vuosikymmenen loppuun mennessä. Vastoin aiempaa käytäntöä, tuo poliittinen päätös myös piti – 1990-luvun vaihteen lamaan saakka.

Neuvottelukunta Kakene

Prosenttiliikkeestä saadun myönteisen kokemuksen perusteella siinä mukana olleet järjestöt ryhtyivät kehittämään pysyvämpiä yhteistyömuotoja. Suomen YK-liiton kylkeen perustettiin vuonna 1982 Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöneuvottelukunta. Tämä ”Kakeneksi” ristitty elin olikin selkeästi Kepan esiaste.

Kakene perustettiin prosenttiliikkeessä mukana olleiden kansalaisjärjestöjen ympärille ja se jatkoi prosenttiliikkeen kampanjaa, mutta teki myös uusia aloitteita valtiovallan suuntaan. Yksi niistä oli esitys kehitysyhteistyölahjoitusten verovähennysoikeudesta, joka myös toteutui – vaikkakin väliaikaisesti.

Kehitysjoukot heräävät uudelleen

Samoihin aikoihin ulkoministeriössä oli syntynyt ajatus kehitysjoukkotoiminnan aloittamisesta uudelleen. Vapaaehtoisia eri alojen ammattilaisia kehitysmaihin lähettävää kehitysjoukko-ohjelmaa oli toteutettu vuosina 1968–72, mutta se oli keskeytetty ensimmäisen arvioinnin jälkeen ja tuki oli suunnattu YK:n vastaavalle toiminnalle. Valtioneuvosto perusti uutta hanketta valmistelevan kehitysjoukkokomitean, johon kansalaisjärjestöt kutsuttiin mukaan. Komitean puheenjohtajana toimi YK-liiton Hilikka Pietilä.

”Kehityspalvelukeskus”

Järjestökentällä puolestaan alkoi hahmottua ajatus Kakenen muuttamisesta pysyväksi yhteistyöjärjestöksi. Professori Marja-Liisa Swantz puki sanoiksi idean ja myös Kepan nimen laatiessaan vuonna 1983 Kakenelle muistion ”Kehityspalvelukeskuksen” perustamisesta tuomaan järjestöille yhteisiä palveluita ja kampanjoita sekä toimimaan ”vaihtoehtoisena konserttitoimistona”. Seuraavana syksynä oltiin jo niin pitkällä, että Kakenen asettama työryhmä suositteli Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen perustamista.

Järjestöt päätyivät palvelukeskuksen perustamiseen samaan aikaan kuin ajatus kehitysjoukkotoiminnan käynnistämisestä kansalaisjärjestöpohjalta eteni kehitysjoukkokomiteassa. Samalla selkiintyi näkemys tulevan keskuksen tehtävästä toisaalta kehitysjoukkotoiminnan järjestäjänä, toisaalta järjestöjen kehitysyhteistyön toteuttamiseen liittyvän neuvonnan ja palvelujen tuottajana.

Periaatepäätös Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen perustamisesta tehtiin Kakenen kokouksessa 10. lokakuuta 1984. Kokouksessa myös asetettiin perustavaa kokousta valmistelemaan seitsenjäseninen työryhmä, johon kuuluivat Suomen YK-liiton, Suomen Lähetysseuran, SAK:n, Rauhanpuolustajien, Marttaliiton, KVT:n sekä Prosenttiliikkeen Helsingin toimintaryhmän edustajat.

Kepa syntyi 4.3.1985

Kepan perustamiskokoukseen Helsingin Vanhalla ylioppilastalolla 4.3.1985 osallistui 56 järjestön edustajat. Kokouksessa johti puhetta professori Raimo Väyrynen. Työryhmän puheenvuorossa perustamisvalmisteluja vetänyt YK-liiton järjestösihteeri Folke Sundman perusteli uuden järjestön tarvetta seuraavasti:

”Määrällisen kehityksen ohella on tapahtunut laadullista kehitystä, joka ilmenee keskustelun monipuolistumisena ja mm. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteis-

työneuvottelukunnan perustamisena. Varsinaisen kehitysmatoteutuksen osalta kansalais- ja lähetysjärjestöt ovat saaneet toteutetuissa arvioinneissa korkean arvosanan. Koska kuitenkin järjestöjen tarpeet ja valmiudet kehitysyhteistyötoiminnan laajentamiseen ovat hyvin erilaiset, on tuen ja yhteistoiminnan tarve ilmeinen.”

Perustamiskokouksessa Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen hallitukseen valittiin 17 jäsentä varajäsenineen ja sen puheenjohtajaksi professori Helge Gyllenberg. Uuden järjestön tehtäviksi määriteltiin suomalaisen kehitysjoukkotoiminnan järjestäminen sekä kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyötä koskevien tietopalvelujen tarjoaminen.

Esittelykirjeessä järjestöille todettiin, että vastasyntyneen palvelukeskuksen perustamisen takana oli ennen kaikkea tarve käynnistää uudelleen suomalaista kehitysjoukkotoimintaa, sekä yhteinen halu tehostaa järjestöjen välistä yhteistyötä kehitysyhteistyöhön liittyvissä kysymyksissä. Politisoituneen 70-luvun jälkimainigeissa oltiin tyytyväisiä, että varsin monipuolinen joukko kansalaisjärjestöjä oli onnistunut puhaltamaan yhteen hiileen ja yhteistyö onnistui jouhevasti – vaikkakaan ei aina ilman erimielisyyksiä.

Ensimmäisen hallituksen järjestäytymiskokouksessa 28. maaliskuuta 1985 asetettiin työryhmät Kepan keskeisille toimintalohkoille pohtimaan kehitysjoukkotoimintaa, palvelutoimintaa sekä tiedotusta. Kevään aikana hallitus ja työryhmät kokoontuivat vilkkaasti. Jäsenjärjestöille tarjottavia palveluja vasta suunniteltiin, sillä konkreettisimmat kysymykset liittyivät kehitysjoukkotoiminnan valmisteluun.

Kädenvääntöä rahoituksesta

Ulkoasianministeriö ja valtiovarainministeriö olivat edelleen eripuraisia siitä, voitaisiinko kehitysjoukkotoiminta luottaa järjestöjen käsiin. Vuoden 1985 loppuun asti sen valmistelusta huolehti neljän työntekijän kehitysjoukkoprojekti, jonka päätoimisena projektityöntekijänä toimi Martti Poutanen. Ulkoasianministeriön ja Kepan välinen sopimus kehitysjoukkotoiminnasta allekirjoitettiin vihdoinkin syyskuussa 1986. Sopimuksella vahvistettiin Kepan asema Suomen valtion kehitysjoukkotoiminnan toteuttajana. UM:n puolelta sopimusneuvotteluja kävi silloinen kansalaisjärjestöyksikön päällikkö Pertti Majanen.

Ministeriöt olivat erimielisiä myös Kepan rahoituksesta. Valtiovarainministeriö vastusti toiminnan rahoitusta ilman järjestöille myönnettävän hanketuen omavastuuosuutta. Sen näkemyksen mukaan sataprosenttinen valtionrahoitus voi tulla

kyseeseen vain, jos Ulkoasiainministeriö vastaa itse kehitysjoukkojen toiminnasta. Ulkoasiainministeriön mukaan tehtävä ei sopinut sen omalle organisaatiolle, vaan se oli kansalaisjärjestötehtävä, joka luonteensa vuoksi vaati täyden valtion rahoituksen. Pääministeri Kalevi Sorsa ja ulkoministeri Paavo Väyrynen pysyivät lujina valtiovarainministeri Ahti Pekkanen edessä ja asetelmaksi hallituksessa syntyi kaikki tai ei mitään. Lopulta ulkoasiainministeriön kanta voitti, mutta valtioneuvoston päätöksessä Kepan rahoitussopimuksesta on nähtävissä sellainen harvinaisuus kuin valtiovarainministerin eriävä mielipide.

Rahoitukseen jäi kuitenkin järjestöjen kannalta ongelmia. Ajatukseen kehitysjoukkotoiminnan ja palvelutoiminnan yhdistämisestä samaan organisaatioon kuului kummankin toiminnon rahoittaminen ja mahdollisuus sijoittaa kehitysjoukkolaisia myös kansalaisjärjestöjen hankkeisiin. Se, että rahoitus loppujen lopuksi saatiin vain kehitysjoukkotoimintaan, ei vastannut järjestöjen alkuperäistä ajatusta ja vaikutti pitkään Kepan toimintaan.

Perusasiat pystyyn

Vuoden 1985 jäsenmaksutulot päätettiin käyttää oman lehden julkaisuun. Hallitus ei kelpuuttanut äänenkannattajan nimeksi ehdotettuja ”Kepakkoa” ja ”Kepabia”, vaan nimestä järjestettiin kilpailu. Kehitysyhteistyön Kumppanista julkaisun nimi on sittemmin lyhentynyt tuttavallisemmin Kumppaniin.

Vuoden 1986 aikana uuden Kepan toimintaa ryhdyttiin käynnistämään kaikilla sektoreilla. Valmisteluryhmä matkasi Sambiaan ja Etiopiaan tunnustelemaan kehitysjoukko-ohjelman mahdollisuuksia. Kevättalvella Kepalle perustettiin toimisto, valittiin ensimmäiset työntekijät ja uudet tilat Fredrikinkadulla vihittiin käyttöön vielä kesäkuussa.

Ensimmäiset kehitysjoukkolaiset päätettiin lähettää Sambiaan ja lähtijöiden rekrytointi aloitettiin kesällä, samoin kuin tietoarkiston ja kirjaston kokoaminen. Kirjaston kehittäminen oli alusta asti Kepan painopisteitä ja se avattiinkin yleisölle 1. joulukuuta 1987.

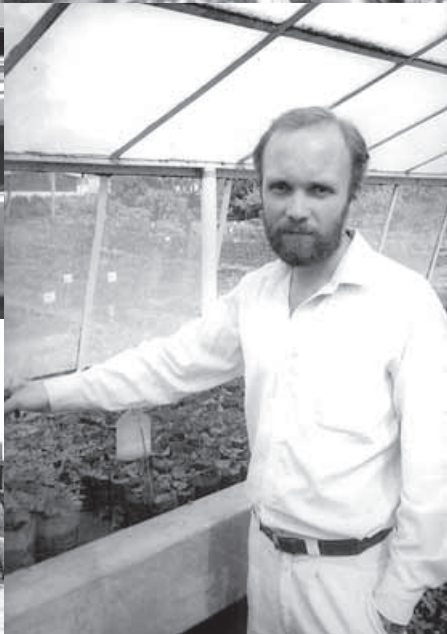
Kepa osallistui 1980-luvulla Suomessa yleistyneeseen ystävyyskuntatoimintaan. Lokakuussa 1986 pidetty Ystäviä kehitysmaista -tapahtuma olikin ensimmäinen Kepan järjestämä suuri kehitysmaa-aiheinen tapahtuma. Yli sata osallistujaa kokoontui viikonloppuseminaariin Espooseen keskustelemaan ystäväkuntien ja -koulujen toiminnan haasteista.

Vaasan kehitysmaa-aktiivit järjestivät vuonna 1986 Mahdollisuuksien tori-

nimisen järjestötapahtuman. Kansalaisjärjestöaktiivit Mannerheimin lastensuojeluliiton kehitysyhteistyösihteeri Kristiina Häikiön johdolla levittivät tapahtuman muualle Suomeen ja jo seuraavana vuonna Kepa koordinoi tapahtuman Helsingissä. Mahdollisuuksien tori -tapahtumien perinne on kuulunut Kepan toimintaan tiiviisti näihin päiviin asti.

Poliittinen vaikuttaminen oli Kepan ensimmäisten vuosien aikana vielä jäsen-
tymätöntä, mutta järjestö jatkoi muun muassa Kakenen aloitetta kehitysyhteistyö-
lahjoitusten verovähennyskelpoisuutta koskevan lainmuutoksen puolesta. Ehdotus
hyväksyttiin eduskunnassa ja laki astui voimaan 1. syyskuuta 1986. Sen myötä
yli 300 markan lahjoitukset valtiovarainministeriön hyväksymille kansalaisjärjes-
töjen kehitysyhteistyöhankkeille sai vähentää verotuksessa aina 15 000 markkaan
asti. Oikeus poistettiin kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen kiivaasta vastustuk-
sesta huolimatta 1988–98 suuren verouudistuksen yhteydessä.

Yhteistyö eteläisen Afrikan maiden kanssa nousi kehityspolitiikan keskiöön
1980-luvun puolivälissä Pohjoismaiden ja eteläisen Afrikan kehitys- ja yhteistyöjär-
jestö SADCC:n kuuluvien maiden suhteita koskevan aloitteen myötä. Sopimus talou-
dellisesta ja kulttuuriyhteistyöstä solmittiin maaryhmien välillä tammikuussa 1986.
Kansalaisjärjestöt, Kepa niiden mukana, ottivat myös kantaa yhteistyön kehittämi-
sen puolesta. Kepaan perustettiin ensin Pohjola – SADCC toimintaryhmä ja myö-
hemmin myös kulttuuriyhteistyön edistämiseen keskittynyt Etulinja-Frontline.

Kehitysjoukot Kepan toiminnan ytimessä

Kepan perustamisen taustalla vaikutti paitsi prosenttiliikkeen toiminta, myös tarve käynnistää uudelleen suomalaista kehitysjoukkotoimintaa. Kehitysjoukkotoiminta oli tuolloin kehittynyt nuorten kansainvälisyyskasvatuksesta ammattimaiseksi henkilöavuksi. Yleisesti katsottiin, että se tarjosi kehitysmaille mahdollisuuden saada käyttöönsä koulutettuja kehitysyhteistyötekijöitä muuta asiantuntija-apua edullisemmin. Vuosina 1987–1995 yhteensä 220 suomalaista kehitysjoukkolaista työskenteli Sambian, Nicaraguan ja Mosambikin valtion laitoksissa ja järjestöissä.

Kehitysjoukkotoiminta määriteltiin alkuvaiheessaan ”ammattillisesti pätevien ja työkokemusta omaavien työntekijöiden lähettämiseksi vähintään kahden vuoden työsopimuksella kehitysyhteistyötehtäviin yhteistyömaan osoittamiin kohteisiin.” Kehitysjoukkolaiset olivatkin muun muassa terveydenhuollon, tekniikan tai opetusalan ammattilaisia, joiden työnkuvaan kuului isäntämaasta olevan työtoverinsa opettaminen vastaaviin tehtäviin. Vaikka toiminta perustui tietylle vapaaehtoistyön ideologialle, työstä maksettiin YK:n kehitysjoukkojen tason mukainen kulukorvaus.

Kepan alkuvuodet vierähtivät kehitysjoukkotoiminnan valmistelussa ja käynnistämisessä. Ohjelman ensimmäiseksi kohdemaaksi valittiin Sambia, jossa muut Pohjoismaat olivat jo aloittaneet vastaavaa toimintaa. Myös suomalaisilla oli hyvät suhteet Sambiaan, joka oli tuolloin yksi Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön ensisijaisista kohdemaista. Kehitysjoukkolaisten rekrytointi alkoi kesällä 1986 ja kenttätoimisto Lusakassa avattiin elokuussa. Ohjelma yllätti suosiollaan: hakijoita oli ensimmäisellä kierroksella noin 160. Ensimmäiset 18 kehitysjoukkolaista aloittivat työnsä keväällä 1987 ja seuraavan vuoden loppuun mennessä heitä työskenteli Sambiassa jo 37.

Sambian ankaraa arkea

Yksi ensimmäisistä ja asemamaassaan pisimpään vaikuttaneista kehitysjoukkolaisista oli nuori lääkäri Jari Vainio. Hänen työpaikkansa oli Katondwen katolinen

Sacred Heart – sairaala Kaakkois-Sambiassa, Sambian, Mosambikin ja Zimbabwen rajalla. Vainio kirjoitti kokemuksistaan ahkerasti suomalaiseen lehdistöön. Tammiukuussa 1988 hän kirjoitti jokapäiväisestä elämästään Koillissanomissa otsikolla Indiana Jones, Apinain Tarzan ja minä:

”Rauhan tyyssija – luostarin puutarha? Ei aivan, elämän pieninä piristeinä ovat viidakon vaarat: krokotiilit, kobrat, Mosambikin sissit, unitauti, lepra, AIDS... Meillä on valikoima uskomattomia matotauteja, yhdelläkin potilaalla on parasiitteja aivoissa, toisella sydänpuussissa, kolmannella virtsarakossa... Onnettomuudet ovat yleisiä: milloin joku putoaa puusta, milloin joku jää krokotiilin hampaisiin, milloin jonkun korvaan on tunkeutunut torakka. Ja AIDS sitten... tuntuu, että elämä ja työnteko olisi leikintekoa, jolle olisi AIDS:ia. Jokaiselle aikakaudelle löytyy tautinsa. Nuorin AIDS-potilaani on vastasyntynyt vauva. Paljon kärsimystä ja kuolemaa. Lääkärinä yritän kannustaa ja tukea potilaitani; yksinäistä ja surullista työtä.”

Kehitysjoukkolaisia valmennuskurssilla kouluttanut Johanna Söderholm kävi vierailulla Katondwessa keväällä 1988. Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen Keskusliiton lehti kirjoitti matkasta:

”Johanna mielestä Jari Vainion työ on lähtenyt hyvin käyntiin. Hän on pystynyt luomaan hyvät yhteydet kyläläisiin ja aloittamaan monia projekteja. Hän on aktivoinut sairaalan muutamat aidspotilaat, jotka ennen istuivat odottamassa kuolemaansa. Nyt he lainaavat kirjoja ja tekevät palmunlehvistä punontatöitä. Sukupuolivalistus on lähtenyt käyntiin, vaikka se ei olekaan katolisessa yhteisössä aivan helppoa.”

Sambian Mansassa työskennellyt Kaisa Karttunen puolestaan kuvaili Kumppanissa keväällä 1988 afrikkalaisen työkuultuuriin sopeutumista ja kehitysjoukkolaisen arkea seuraavasti:

”Koska kahden vuoden työrupeaman aikana ei pysty poistamaan koko Sambian maatalouden ongelmia, on palaute saatava jokapäiväisistä askareista. Onnistunut vuohenhankintamatka, opetuspuutarhan komeat kiinankaalit ja vähän kerrassaan edistyvät rakennustyöt ovat työn positiivisia puolia. Ylitsepääsemättömiltä näyttäviä ongelmajärkäleitä on purettava pala kerrallaan. Jos päivässä saa hoidettua yhden asian, on täysi syy olla itseensä tyytyväinen. Usein työssä saa tuntee olevansa hyvinkoulutettu autonkuljettaja. Maatalouskurssilaisia täytyy kuljettaa sairaalaan, virkamiehiä kokouksiin, työtovereita ostoksille ja kylän miehiä muuten vaan. Yksin ajaminen tuntuu rikokselta, kun kaikki tienvarret ovat täynnä kyydin tarvitsijoita. Toisinaan auton perä notkuu rehujen, lannoitteiden, vuohien tai raken-

nustarvikkeiden painosta. Mielessä käy ajatus, miten kuljetukset hoidetaan kahden vuoden kuluttua, kun autoa ja kuljettajaa ei ole enää käytettävissä.”

Kehitysjoukkotoiminnan käynnistäminen ei ollut ongelmatonta. Työpaikkojen, asuntojen ja autojen kanssa syntyi alkuhankaluuksia. Kepan valtuuskunta vieraili Sambiassa toukokuussa 1988, ja matkaraportissaan puheenjohtaja Gyllenberg pani merkille kehitysjoukkolaisia vaivaavan ”luokkaretkisyndrooman”:

”On sanottu, että suomalaiset voluntäärit ovat Sambiassa ikään kuin luokkaretkellä. Katselevat uutta maailmaa suurin silmin, vain toisiinsa turvautuen ja muusta ympäristöstä eristyen.”

Syksyllä 1989 Sambiaan perustetun kehitysjoukkolaisten yhdistyksen ja Kepan Helsingin toimiston välejä hiersivät työsuhdeasiat. Kysymys oli lähinnä elinkustannuskorvauksista ja yhdistyksen asemasta, mutta keskustelua herätti myös ideologisempi kysymys kehitysjoukkolaisten etäännyttämisestä vapaaehtoistyöstä. Marraskuussa toiminnanjohtaja Sundman kirjoitti matkaraportissaan:

”Tähän asetelmaan voi tietysti suhtautua monella tavalla. Me voimme esimerkiksi repiä vaattemme, ripotella tuhkaa päällemme ja todeta epäonnistuneemme. Tämä olisi oikeutettua sikäli, ettei vapaaehtoisideologian perusteella toteutettavassa kehitysjoukkotoiminnassa pitäisi sinänsä olla sijaa perinteisille työmarkkinaosapuolten ristiriidoille. Tämä olisi kuitenkin dramaattinen tulkinta, sillä rehellisyyden nimissä on myönnettävä että Kepan kehitysjoukkotoiminnan työehdot ovat alkuun alkaen olleet etäällä puhdasoppisesta vapaaehtoistoiminnasta.”

Suomalaisten kehitysjoukkolaisten Sambiassa muodostama yhdistys otti vuonna 1989 Kumppanissa kantaa kotimaassa virinneeseen keskusteluun kehitysjoukoista:

”Ammattitaitomme siirtäminen sambialaisille työtovereille on tärkein tehtävämme, mutta luemme työn tuloksiksi myös sambialaisten myönteisen asenteen. Usein joudumme auttamaan myös pienissä käytännön asioissa. Joskus on tärkeämpi lähteä kuljettamaan ruumisarkkua työtoverin kuolleelle lapselle kuin jäädä täyttämään työaikaraporttia.”

Vaikka pääosa kehitysjoukkolaisista koki työnsä tarpeelliseksi ja kerätyt kokemukset ainutkertaisiksi, heidän keskuudessaan oli havaittavissa – tuskin yllättäen – tiettyä maailmantuskaa ja turhautuneisuutta. Toiminnanjohtajan sanoin kehitysjoukko-ohjelma oli ”kohdannut entistä kovemmin ja konkreettisemmin elämän tosiasioita”. Kehitysjoukkolaisten paluuseminaarissa 1. kesäkuuta 1990 ahdistus puettiin sanoiksi:

”Onko mielekästä jatkaa maassa [Sambia], jossa byrokratia haittaa työskentelyä, työn tulosten näkeminen on vaikeaa ja työ voi monesti hyödyttää vain valtaeliittiä? Olisiko järkevämpää sijoittaa rahat toimimalla jossakin sellaisessa maassa, jossa tuloksellisuus olisi parempi, jos sellaista kohdemaata voidaan löytää?”

Sambian kehitysjoukkolaisten vuosiraporteista tehdystä yhteenvedosta voitiin kaikesta huolimatta todeta, että ensimmäisen ryhmän kokemukset olivat pääosin positiivisia, ja suurimman osan työ vastasi tehtävänkuvausta.

Kehitysjoukko-ohjelma laajenee: Nicaragua ja Mosambik

Jo vuonna 1987 kehitysjoukkotoimintaa haluttiin laajentaa. Seuraavan maan valitseminen osoittautui kuitenkin odotettua hankalammaksi. Ulkoasiainministeriö vastusti Kepan ehdotusta ottaa Nicaragua mukaan ohjelmaan, sillä se ei kuulunut maailman köyhimpien valtioiden joukkoon, eikä turvallisuustilanne maassa ollut vakaa. Lisäksi ministeriö uumoili, että kieli muodostuisi ongelmaksi suomalaisille vapaaehtoisille ja suositti uudeksi maaksi Etiopiaa tai Nepalia.

Kevään 1988 aikana ministeriö kuitenkin lievensi kantaansa ja Nicaragua valittiin ohjelman kohdemaaksi samaan aikaan kun Sambiaan lähetettiin toinen kehitysjoukko. Yhteistyösopimus kehitysjoukkotoiminnan aloittamisesta Nicaraguassa allekirjoitettiin vuoden 1989 alussa ja ensimmäiset 12 kehitysjoukkolaista aloittivat työnsä saman vuoden kesällä.

Kepan ohjelman edelleen laajetessa neuvottelut uusista toimintamaista kävivät vilkkaina. Vuoden 1990 alussa Kepan hallitus valitsi kolmesta ehdotetusta maasta – Mosambikista, Tansaniasta ja Bangladeshista – uudeksi kehitysjoukkomaaksi Mosambikin, johon perustettiin kenttätoimisto. Lähes kaksikymmentä vuotta jatkunut sisällissota oli juuri päättynyt ja henkilöavun tarve maassa oli suuri.

Jo vuoden 1986 lopulla oli solmittu yhteistyösopimus Kepan ja Mosambikin pohjoismaisen maatalousohjelman MONAPin välillä. Sen mukaisesti Kepa otti hoitaakseen MONAPin Cooperant-tehtävien hakuilmoitusten julkaisemisen sekä vapaaehtoisten valinnan ja valmentamisen. MONAP:n kanssa tehdyn yhteistyön ansiosta Kepalla oli jo kokemusta Mosambikista, mutta valintaa puolsi myös suomalaisjärjestöjen kiinnostus maata kohtaan.

Kepalle kaavailtu palvelutoiminnan rooli konkretisoitui ensimmäisen kerran kun Sambiaan ja Nicaraguaan lähetettiin yhteystoimitsijat. Työntekijäpulasta kärsivä Kepa ei kuitenkaan kyennyt täysin vastaamaan jäsenjärjestöjen suunnalta kuluvaan kasvavaan lisäpalveluiden kaipuuseen.

Vielä 80-luvun lopussa kehitysjoukkotoimintaa pidettiin kansainvälisen kehi-

tysyhteistyön vakiintuneena toimintamuotona. Kansallisten kehitysjoukkojärjestöjen sekä YK:n kehitysjoukko-ohjelman lähettämiä kehitystyöntekijöitä arveltiin olevan kentällä lähes 20 000. Useissa kehitysmaissa ulkomaisten työntekijöiden määrää vähennettiin ja heidät pyrittiin korvaamaan paikallisilla koulutetuilla työntekijöillä. Kehitysjoukoilla oli kuitenkin edelleen käyttöä etenkin sellaisissa maissa, joissa julkisen sektorin rahoitusongelmat olivat ylitsepääsemättömän suuria.

Työnteon arkea

Kehitysjoukkolaisten arkeen kuului ongelmienratkonta aivan uusilla tavoilla. Asia-yhteydet eivät olleetkaan enää yksinkertaisia, kuten Sambiassa työskennellyt lääkäri Jari Vainio huomasi yrittäessään torjua punatautia. Hän kertoi Kumppanissa vuonna 1993:

”Kehotimme ihmisiä keittämään juomavetensä. Jos ihmiset olisivat todella kuunnelleet meitä, olisimme luoneet uuden katastrofin kun ihmiset olisivat kaataneet metsää. Sitä ei ole Sambiassa tarpeeksi polttopuuta varten, jos kaikki alkavat keittää vetensä.”

MONAP-ohjelmassa mukana ollut Pekka Hälvä kirjoitti Etelä-Saimaassa 21.11.1988 Kuulumisia Mosambikin Maputosta ja kiteytti asian seuraavasti:

”Mosambikissa aurinko paistaa pohjoisesta keskipäivällä, mutta antaa lämpöä enemmän kuin Suomen eteläinen aurinko. Asiat, jotka me olemme oppineet tekemään ja ajattelemaan oikeiksi saavat Afrikassa toisen puolensa, jotka ovat yhtä oikeita kuin meidän jo totutut.”

Samoin MONAP-ohjelman kooperanttina Mosambikissa toiminut topologi Lassi Lehto kirjoitti Kumppaniin vuonna 1989 työstään paikallisten maanviljelijöiden parissa:

”MONAPista on Beirassa muodostunut jo käsite. Tavalliselle kaupunkilaiselle se merkitsee lähinnä katukuvassa viliseviä valkoisia maastureita ja punaisia mopoja, sekä joukkoa ulkomaisia ”KOPERANTTEJA” oudoissa puuhissaan. Beiran vihreän vyöhykkeen maanviljelijälle nimi MONAP saattaa merkitä hieman uhkaavaa ja pelottavaakin asiaa: suuria maansiirtokoneita sekä valkoihoisia muukalaisia, jotka tahtovat muuttaa totuttuja ja turvallisia maanviljelystapoja. Tavallinen maanviljelijä tarkoittaa Beiran tapauksessa naista, joka muokkaa kovan, savipitoisen maan kuokalla, rakentaa palstan ympärille maavallit sadeveden varastoinniseksi, kylvää riisinjyvät, ensimmäisten runsaiden sateiden jälkeen istuttaa taimet palstalle (runsasvetisenä vuonna istuttaa myös kaloja!) ja muutaman kuukauden jälkeen korjaa

sadon tähkä kerrallaan veitsellä leikaten.”

Sambiassa kotieläinneuvojana toiminut kehitysjoukkolainen Johanna Daka kirjoitti Seurakuntasanomissa marraskuussa 1992:

”Kolmessa vuodessa ehdimme saada jotain pientä aikaan: pitää lukuisissa kotieläinhoitokursseja kylissä, aloittaa kaninkasvatus- ja sikalaprokterit paikallisella maanviljelijöiden koulutuskeskuksella sekä saada keskuksen vesihuolto kuntoon.”

Metsätalousinsinööri Pirkko Vehomäki kertoo puolestaan Parikkalan sanomissa syksyllä 1992 kokemuksistaan Sambiassa:

”Hyvin koulutettuna metsäinsinöörinä ja valkoisena naisena Pirkko oli maassa aikamoinen kummajainen. Sambialaiset metsurit eivät olleet tottuneet naispuolisiin työkavereihin saatikka naispomoihin. Heidän omat vaimonsa olivat kotona keräämässä polttopuita, tekemässä ruokaa ja hoitamassa lapsia. – Minusta tuntuu, että aluksi ne miehet jopa pelkäsivät minua, eivät tienneet miten suhtautua. Vähitellen tilanteeseen totuttiin puolin ja toisin, pakostakin; olin inventoimassa metsää neljän, viiden sambialaismiehen kanssa keskellä ei mitään! Pirkko nauraa...”

Kehitysjoukkolaisilla oli käytössään vaatimaton projektiraha, joka osoittautui usein suureksi avuksi, mutta toisaalta toi kehitysjoukkolaisen ovelle liudan kiinnostuneita projekti-ehdotuksineen. Nicaraguassa työskennellyt Antti Pelttari kertoi oman projektirahansa käytöstä Kumppanissa vuonna 1995:

”Omilla projektirahoillani olen rakennuttanut San Marcosiin taimitarhalle lukittavan varaston ja Jinotepeen vedensäilytysaltaan. Kumpaankaan työni onnistumisen kannalta välttämättömään hankkeeseen ei kunnilla olisi ollut varaa ilman Kepan tarjoamaa projekti-avustusta. Molemmat maksoivat noin 700 dollaria.”

Sambian Nyimban sairaalassa työskennellyt Outi Rajatalo piristi Kumppanin lukijoita Viidakotohtorin tarinoilla. Alkuvuodesta 1995 hän kirjoitti:

”Olen 100 000 asukkaan piirikunnan ainut lääkäri. Ja yht’aikaa sairaalan yli-, ali- ja välilääkäri. Siis hoida potilaiden ohella myös hallinto ja asioiden organisointi, jolle rempallaan oleva sairaalamme tarjoaa oivaa kenttää! Kaiken huipuksi kunnan yleisiä ongelmia kuten vedenjakelu ja koulujen katot yritetään säilyttää harteillesi! Siinäpä lastia kerrakseen - ainakin suomalaisella tunnollisuudella ja vastuuntunnolla varustetulle henkilölle. Joskus tuntuu, että on yrittänyt kaikkensa, mutta mitään ei tapahdu. Vaan ehkä tapahtuu - länsimaiseen tehokkuuteen tottuneena vaan ei osaa odottaa riittävän pitkään, on tottunut näkemään ponnistelujensa tulokset välittömästi.”

Nicaraguassa työskennellyt tiedottaja Tiina Nuto kirjoitti sanomalehti Keski-

suomalaisessa 9.8.1996, kuinka Kepan työntekijät patistavat kohdemaan asukkaita omatoimisuuteen. Hän haastatteli Kepan kehitystyöntekijöitä, muiden muassa vammaisten lasten vanhempien Los Pipitos -järjestössä työskennellyttä fysioterapeuttia Sanna Laitamaa.

-Joskus mietin onko tässä mitään järkeä, jos kukaan ei jatka näitä kotikäyntejä minun jälkeeni. ...Laitamon mielestä sekin on paljon että äidin suhde lapseensa muuttuu läheisemmäksi fysioterapeutin käynnin jälkeen. Äiti kiinnostuu lapsensa kehityksestä eikä häpeä tätä. ...

Kehitysyhteistyön ikuisia kysymyksiä on, miten saada rikkaiden teollisuusmaiden tarjoama apu ja köyhien maiden tarpeet kohtaamaan. Jos avun antaja ei tiedä, missä asioissa hänen apuaan kaivataan, on vaikea arvioida onnistumistaan.

-Yritän aloittaa työskentelyprosessin siitä, että nicaragualaiset itse määrittelevät mitä haluavat. Armopalojen antaminen lisää ihmisten passiivisuutta ja vahvistaa tunnetta omasta kurjuudesta. On iso askel, kun köyhä yhteisö innostuu yhdessä miettimään mitä tarpeita heillä on, mikä asia kaipaa kipeimmin korjausta. Omatoimisuuden viriäminen on paljon kestävämpää toimintaa kuin lahjoitusten vastaanottaminen, sanoo Tiina Tikkanen, Kepan yhteystoimitsija.

- Olen tyytyväinen, että voin tehdä työtäni pienessä organisaatiossa. Isommassa järjestössä tuskin pystyisin työskentelemään näin paljon suoraan köyhien naisten kanssa. Monet projektit tässä kaupungissa ovat epäonnistuneet, koska on yritetty liian suuria, yli ihmisen hallintakyvyn meneviä asioita, sanoo lääkäri Minna Nikula, Nicaraguassa työskentelevä Kepan kehitystyöntekijä.

Sambian toiminta arvioidaan

Kehitysjoukko-ohjelma joutui vastatuuleen 1990-luvun alussa. Kepa oli jo vuosikymmenen vaihteessa useaan otteeseen vedonnut valtioneuvostoon, jotta määrärahat riittäisivät yhdessä sovittujen toimintojen toteuttamiseen. Epävarmuus lisääntyi entisestään, kun Sambian kehitysjoukko-ohjelman arviointi päätettiin aloittaa vuoden 1991 aikana. Maaliskuussa 1991 ulkoasiainministeriön päätös leikata kehitysyhteistyövaroja kutisti myös kehitysjoukkotoiminnan budjettia. Sambian toiminnan arviointiraporttia odoteltaessa Kepassa päätettiinkin toistaiseksi luopua ohjelman aktiivisesta laajentamisesta

Riippumaton tutkimusryhmä haastatteli useimpia Sambian kehitysjoukko-ohjelman parissa työskennelleitä. Arviointiraportti julkistettiin syksyllä 1991 ja sen tuloksia käytiin läpi kansalaisjärjestöille järjestetyssä seminaarissa. Arviointiryhmä

ei onnistunut mittaamaan ohjelman kehitysvaikutuksia, sillä suomalaiset työskentelivät lähes aina osana suuria organisaatioita, joiden vaikutus paikallisten ihmisten elämään oli usein epäsuora. Arviointi puuttui kuitenkin moneen epäkohtaan ohjelmassa.

Helsingin sanomat ruoti Kepan toimintaa Sambiassa 24.9.1991:

”Suomalaista on tarvittu usein paikkaamaan valtion yrityksen työntekijäpulaa. Tavallisesti pula on johtunut siitä, että julkisen sektorin palkat eivät kelvanneet sambialaisille.”

Alkuperäisten, vuonna 1989 laadittujen kehitysjoukkotoiminnan suuntaviivojen mukaan työntekijät oli tarkoitus sijoittaa niin, että samalla edistetään vaihtoehtoisia kehitysstrategioita ja ruohonjuuritason kehitysyhteistyötä. Ihmisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien kasvattaminen ja naisten aseman parantaminen oli myös määritelty ohjelman keskeisiksi tavoitteiksi. Arvioinnin mukaan kehitysjoukkolaiset olivat kuitenkin sijoittuneet pääasiassa perinteikkäisiin teknisen avun ohjelmiin, joissa heidän asemansa, palkkansa ja elämäntyyliinsä erotti heidät sambialaisesta yhteisöstä ja työtovereista. Vaikka suomalaiset olivat selvityksen mukaan yleensä täyttäneet heille asetetut vaatimukset ja tehneet työnsä kunnolla, heidän tilalleen olisi voitu löytää myös päteviä sambialaisia.

Ulla Vuorela totesi Kehitys-lehden vuoden 1992 ensimmäisessä numerossa:

”Yksi selvimmistä tuloksista oli kuitenkin se, että ilmeisin ja vääjäämättömin ”hyötyjä” kehitysjoukkotoiminnasta on joukkolainen itse. Voluntäärin saamalla hyödyllä en nyt tarkoita aineellista etua, josta on puhuttu väsyksiin asti, vaan kehitysjoukkolaisena olemisen kokonaisvaikutuksista elämään. Moni Sambiasta palannut puhuu henkisestä kasvustaan, lisääntyneestä itseluottamuksesta, uusista ammatillisista näkemyksistä, lisääntyneestä joustavuudesta, kielitaidosta ja kansainvälisistä valmiuksista.”

Raportti suositteli, että ohjelmaa kehitettäisiin selkeästi kolmiosaiseksi. Uusi ohjelma koostuisi kansalaisjärjestöjen yhteysohjelmasta, sillanrakennusohjelmasta Sambian ja Suomen välillä, sekä kehityksen tukiohjelmasta, joka antaisi suoraa tukea Sambiassa tehtävälle kehitystyölle. Arvioinnin tuloksia ryhdyttiin toteuttamaan muun muassa ottamalla käyttöön maakohtaiset toimintaohjelmat, joiden suunnitteluun paikalliset toimijat pyrittiin ottamaan mukaan entistä paremmin.

Lopettakaa kehitys – vai kehitysapu täysremonttiin?

1980-luvulla maailmantalous kukoisti ja kehitysyhteistyön määrärahat nousivat nopeasti myös Suomessa. Kehityskriittinen ajattelutapa kuitenkin levisi meillemkin ja kehitysmaaliikkeen piirissä kyseenalaistettiin kehitysyhteistyön periaatteita ja koko kehityksen käsitys joutui tarkastelun alle. Radikaaleimmat vaativat kehitysyhteistyön lakkauttamista kokonaan ja maltillisetkin kaipasivat perusteellisia muutoksia. Vuosikymmenen vaihteessa iskenyt talouslama pakotti Kepan kuitenkin aloittamaan piinallisen taistelun määrärahojen puolesta.

Jo prosenttiliike oli pitänyt sisällään vahvan annoksen teollisuusmaiden kehitysmallin ja kehitysajattelun kritiikkiä sekä kulttuuripoliittista pohdintaa. Kehityskriittinen keskustelu jatkui monessa järjestössä ja myös Kepan sisällä. Kumppani-lehti ryhtyi herättelemään keskustelua kehitysyhteistyön perusteista 1980-luvun puolivälin jälkeen. Vuonna 1987 tutkija Pertti Multanen kirjoitti:

”Nähdäkseni prosenttiliikkeen sisällä olevat aktivistit ovat kuitenkin kohdanneet jo joku aika sitten pelkän 0,7 prosentin tavoitteen riittämättömyyden. Keskustelu on siirtynyt avun laatuun, hyvin kriittisiä puheenvuoroja on prosenttiliikkeen sisältä noussut mm. Maailmanpankin otteista ja sen kautta annettavan kehitysavun mielekkyydestä.”

Suomen virallinen kehityspoliittinen linja noudatteli kansainvälisiä trendejä ja rakennesopeuttamisohjelmien tiukkaa toimeenpanoa. Suurlähettiläs Pekka Malinen suositteli raportissaan Kehitysapu täysremonttiin, että valtiollisen kehitysavun tulisi keskittyä taloudellista kasvua vauhdittaviin suurprojekteihin ja ”köyhänapu” tulisi jättää kansalaisjärjestöjen huoleksi. Malisen teos kiihdytti keskustelua kansalaisjärjestöjen roolista kehitysyhteistyössä. Alkuvuodesta 1987 Kepan tiedotussihteeri Mikko Lohikoski kirjoitti Kumppanissa:

”Mutta suostuvatko kansalaisjärjestöt olemaan se nykyaikainen Florence Nightingale, joka aspiriinilla lievittää taistelutantereella makaavia julkisen kehitysyhteistyön vaatiman ”sopeuttamisen” aiheuttamia uhreja? Eli toimimaan alibina nälkäkuureille, jotka yhä useammin ovat johtaneet epätoivoisiin kansannousuihin

eli ”IMF-kapinoihin” ”.

Määrärahojen kasvaessa nopeasti kehityskriittinen ilmapiiri korvasi pian Kepan alkuvuosien innostuksen. Mikko Lohikoski kirjoitti Kumppanissa keväällä 1989:

”On kuitenkin oireellista, että samaan aikaan [kun valtion kehitysyhteistyömäärärahoja ollaan nostamassa] kehitysmaaliikkeen aktiivit – samat, jotka aikanaan mm. prosenttiliikkeessä keskeisesti myötävaikuttivat kehitysavun määrään nostamiseen – ovat asettamassa koko kehitysavun mielekkyyden ja oikeutuksen kyseenalaiseksi..”

Vuonna 1988 Kepaan perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli parantaa suomalaisen kehitysmaaliikkeen yhteyksiä maailman köyhien ja sorrettujen kansanliikkeisiin ja kansalaisjärjestöihin. Toiminnan näkyvin saavutus oli toukokuussa 1989 pidetty Kolmannen maailman yhteys -seminaari, joka kokosi Karjaalle etelän aktivisteja ja sai laajasti huomiota. Seminaari kiihdytti kehityskriittistä keskustelua, etenkin kun sen tuloksista julkaistiin Hanna Laitisen toimittama kirja ’Mitä kehitysavun jälkeen?’ ja aloitettiin opintopiiri. Seminaarissa esitettiin radikaaleja ideoita ja etelän aktivistien mielipiteet saivat suomalaisetkin kehityskriitikot nileskelemään. Kristiina Madar kuvasi Kumppani-lehdessä Karjaan tunnelmia näin:

”Itsetyytyväisyys on kehityksen pahin vihollinen”, pauhasi Gustavo Esteva, joka kyseenalaisti virallisen kehitysavun lisäksi myös kansalaisjärjestöjen toiminnan ja jopa kehityksen käsityksen. Estevan sanoma oli selvä: Kaikista projekteista ja tukemisesta oli kolmannen maailman asukkaille vain harmia. Hyvätahtoisinkin kehitysyhteistyö on jatkoa Columbuksen ja kumppaneiden aloittamalle kulttuuri-imperialismille. Pysykää poissa!”

Karjaalla vieraili myös intialainen kansalaisaktivisti Vijay Pratap, jonka Lokayan-järjestön ja CSDS-tutkimuslaitoksen kanssa Kepan yhteistyö jatkui yli vuosituhaten vaihteen. Voidaan epäilemättä sanoa, että Kolmannen maailman yhteys-seminaarilla ja sitä seuranneella Kehitysmaiden kansalaisliikkeet -hankkeella oli suuri merkitys suomalaisen kehitysmaaliikkeen ajattelulle, sillä se tuotti uutta tietoa kehitysmaiden omista kansalaisliikkeistä ja niiden kehityskriittisistä näkemyksistä.

Kehityskritiikki levisi kehitysmaaliikkeen aktiivien piireistä politiikkaan ja lehtien palstoille. Kepan toimiston kesäkokouksessa elokuussa 1990 toiminnanjohtaja Folke Sundman näki kehityspoliittisen keskustelun seuraavasti:

”Suomalaisen (ja yleensä) kehitysyhteistyön kritiikki, sekä ”asiallinen” että ”populistinen” on kasvanut ja kasvaa edelleen. Kepan piirissä käynnistetty kehi-

tysyhteistyökritiikki on herättänyt yleistä huomiota ja noteerattu myös järjestökentässä. Reaalinen vaara on edelleen se, että kehityskritiikin sanoma ei laajassa julkisuudessa mene perille vaan jää populistisen kritiikin jalkoihin.”

Vuosikymmenen vaihte – kiireistä kampanja-aikaa

1990-luvun alku oli kiireistä kampanja-aikaa ja kehityskriittistä keskustelua tuotiin esiin myös kampanjoissa. Yritysten vastuu nousi keskusteluun kun Nestlé-boikotti aktivoitui vuonna 1990. Ensimmäinen boikotti oli lopetettu vuonna 1984, kun Nestlé sitoutui luopumaan boikottiin johtaneesta äidinmaitovastikkeen epäeettisestä markkinoinnista. Kansalaisjärjestöt aloittivat boikotin uudelleen, kun yritys ryhtyi jälleen aggressiivisesti kannustamaan kehitysmaiden äitejä pulloruokintaan jakamalla synnytyssairaaloihin pulloja ja vastiketta. Kepa liittyi kampanjan toimintaa koordinoivaan toimikuntaan.

Toukokuussa 1991 järjestettiin yhdessä ulkoasiainministeriön kanssa ensimmäinen Ihminen ja kehitys -seminaari, joka saavutti suuren suosion.

Niin kutsuttu 1992-kampanja keräsi yhteen tulevia kampanjoita, vaikka suunnitelmat kansalaisliikkeitä yhdistämään suunnitelluista euroopanlaajuisesta juna-kiertueesta ja Intian mallin mukaisista pitkistä kävelyistä kariutuivatkin. Oikeutta Amazonasin ihmisille -kampanja kiinnitti huomiota brasilialaisten kansalaisaktiivien murhiin ja niiden puutteelliseen tutkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn. Otsikon alle mahtui myös kansainvälinen yleisradioyhtiöiden Oneworld – yhteinen maailmamme -kampanja, joka seuraavina vuosina tarttui rasminvastaisuuteen. Useampana vuonna toteutettiin lisäksi joulukuusikampanja, jossa kuusia myymällä kerättiin rahaa metsäprojekteihin Afrikassa.

Koko vuoden kestänyt ”500 vuotta valloitusta ja vastarintaa” -kampanja juhlisti Latinalaisen Amerikan löytämistä ja toi esiin maanosan alkuperäiskansojen oikeuksia. Kampanja toi esiin ensi kertaa myös kulttuurin ja kehitysyhteistyöhön leikkauskohtia.

Kampanjat toteutettiin erillisillä ulkoasiainministeriöltä anottavilla avustuksilla, sillä Kepan oma budjetti oli edelleen sidottu kehitysjoukkotoimintaan.

Juustohöylän hyökkäys

Kehitysyhteistyön määrärahat olivat kasvaneet jatkuvasti vuodesta 1977 ja vuonna 1991 oli vihdoin saavutettu maaginen 0,7 prosentin raja. 1980-luvun kasvun taittuessa syvään lamaan kehitysyhteistyön määrärahat joutuivat leikkausten uhreiksi

ensimmäisten joukossa. Jo maaliskuussa 1991 ulkoasiainministeriö päätti 300 miljoonan markan säästöistä kehitysyhteistyövaroista. Säästöillä olisi ollut dramaattinen vaikutus myös kehitysjoukkotoimintaan ja kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön määrärahoihin. Kepa vetosi säästö päätöksen muuttamiseksi ja onnistuikin siinä – helpotus ei kuitenkaan ollut pitkäaikainen.

Mahdollisuuksien torin avauspuheessaan 11.5.1991 järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Folke Sundman puki sanoiksi Kepan jäsenten huolen määrärahojen yhtäkkisestä pudotuksesta:

”On perusteltua puhua kehitysyhteistyön kriisistä Kriisin toinen puoli on se, että Suomen kehitysyhteistyössä saadaan aikaan ennätysmäisiä säästöjä ja tehdään mittavia leikkauksia samanaikaisesti kun mm. Afrikka kokee vaikeimman nälänhätänsä aikoihin. Tämä on häpeällistä, ja se on myös masentavaa. Masentavaa on se, miten helposti ja miten pienellä metelillä näitä säästö päätöksiä on toistaiseksi viety läpi...”

Kehitysyhteistyön määrärahojen leikkaukset vetivät Kepan mukaan yhteiskunnalliseen vaikutustyöhön. Kesän 1991 korvalla julkistettu kehityspoliittinen kannanotto oli tärkeä virstanpylväs Kepan taipaleella kehityspoliittiseksi vaikuttajaksi. Siinä rummutettiin uuden kehitysajattelun puolesta, kutsuttiin koolle uuden prosenttiliikkeen perustajia ja vedottiin päättäjien oikeustajuun:

”Välinpitämätön suhtautuminen kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaamiseen paljastaa miten hauraaseen yhteisvastuu- ja solidaarisuusajatteluun tähänastinen kehitysyhteistyö ja pyrkimykset sen lisäämiseen ovat sittenkin perustuneet; pinnan alta paistaa kansallinen itsekkyyys ja ahneus.”

Samalla kun hallituspuolueiden ohjelmissa puhuttiin kansainvälisestä yhteisvastuusta, leikkaustahti kiihtyi. Vuonna 1992 kehitysyhteistyöhön käytetyt varat olivat 0,62 prosenttia bruttokansantuotteesta. Huhtikuussa 1992 valtioneuvosto oli päättänyt kutistaa seuraavan vuoden määrärahat 0,4 prosentin tasolle.

Määrärahojen leikkauksien lisäksi järjestöt ottivat suurennuslasin alle niiden jakautumisen eri tukimuotoihin. Suuri osa yhä pienenevästä avustuksesta ohjattiin nimittäin korkotukeen, jonka avulla tuettiin Suomessa valmistettujen tuotteiden vientiä kehitysmaihin. Keskustelua käytiin myös mediassa. Toukokuussa 1992 Kepan varapuheenjohtaja Risto Isomäki, Suomen Unicef-yhdistyksen pääsihteeri U.B.Lindström sekä Kirkon ulkomaantyön toimistopäällikkö Leo Siliämaa ottivat tiukasti kantaa Suomen kehitysyhteistyön tasoon Helsingin Sanomissa:

”Suomen kehitysyhteistyö on ollut hyvin monenlaisista hankkeista koottu epä-

yhtenäinen tilkkutäkki, joka on rakennettu ”jokaiselle jotakin”-periaatteella. Osa Suomen kehitysyhteistyöstä on tähännyt epätsekkäästi nimenomaan kehitysmaiden köyhimpien väestönosien auttamiseen. Osa on ollut puhtaasti vientiteollisuutemme tarpeita varten räätälöityjä hankkeita, joiden kukaan ei missään vaiheessa ole kuvitellut auttavan kolmannen maailma köyhiä...”

Kehityskriittisestä keskustelusta alkunsa saanut kehitysyhteistyön laadusta huolehtiminen vakiintuikin 1990-luvulla yhdeksi Kepan vaikutustoiminnan teemaksi, jota pyrittiin tuomaan esiin määrärahaileikkausten vastustamisen ohella. Yksi kipupisteistä oli juuri korkotuki, joka hyödytti lähinnä suomalaisia vientiyri-tyksiä ja suuntautui paremmin toimeen tuleviin kehitysmaihiin. Vuonna 1991 korkotuesta kiisteltiin budjettineuvottelujen yhteydessä myös maan hallituksen sisällä. Enemmistö oli korkotuen säilyttämisen kannalla, vaikka kaikkea muuta tukea leikkattiin.

Leikkausten jatkuessa Kepan kannusti jäsenjärjestöjään jäsentiedotteessaan elokuussa 1992:

”Suomen kehitysyhteistyön yleisistä murheista: emme antaudu!... Käynnissä oleva kehitysyhteistyön dramaattinen alasajo on kaikkien tiedossa. Helpolla ei suuntaa muuteta, mutta onhan meidän yritettävä. Tämä on omantunnonkin kysymys.”

Järjestökentällä otettiin tyrmistyneinä vastaan tiedot siitä, että Valtioneuvostossa valmisteltiin vielä uutta säästöohjelmaa vuodelle 1993, jossa kehitysyhteistyövaroja aiottiin edelleen vähentää 0,4 prosentin bkt-osuudesta vain 0,25 prosentin osuuden tasolle. Kepa, SPR, Kirkon ulkomaanapu ja Unicef-yhdistys julkistivat yhdessä avoimia kirjeitä Suomen päättäjille. Valtioneuvoston jäseniin yrittiin vedota lokakuussa 1992:

”Nyt esitetyt lisäsäästöt eivät pelkäästään syvennä niitä [ongelmia] vaan jottavat suomalaisen kehitysyhteistyön tosiasialliseen lopettamiseen. Yleisten säästötötarpeiden ohella on kehitysyhteistyön rajuja leikkauksia päättäjien keskuudessa perusteltu sillä, ettei voimakkaasti velkaantunut valtio voi antaa apua muille. Tämä on kestämatön argumentti, joka käytännössä lopettaisi koko kansainvälisen kehitysyhteistyön.”

Uusi prosenttiliike

Samalla kun kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaaminen jatkui, ulkoasianministeriö ja maan hallitus aloittivat Suomen kehitysyhteistyön uuden strategian val-

mistelun. Kepa oli näkyvästi mukana julkisessa keskustelussa, joka lopulta johti prosenttiliikkeen elvyttämiseen. Kutsussa uuden prosenttiliikkeen ideointiin elokuussa 1992 vedottiin yhteisvastuuseen:

”Nyt vaaditaan kannanottoa siihen, missä asioissa yhteiskunta voi säästää ja missä ei. Vallitsevan käsityksen mukaan maailman köyhät ovat ne joilta ensimmäiseksi voidaan leikata.”

Uudesta prosenttiliikkeestä ei kuitenkaan haluttu 1980-luvun liikkeen kopiota. Kehitysmää-aktivistien mielentilaa kutsuttiin skitsofreeniseksi: tiedettiin, ettei kaikki kehitysyhteistyö suinkaan ollut toimivaa samalla kun vaadittiin sen tason lisäämistä tai ainakin säilyttämistä. Uudesta liikkeestä haluttiin laatuliike, ”puhdistusliike”. Edellisen prosenttiliikkeen vioista huolimatta oltiin kuitenkin yleisesti sitä mieltä, että liikkeen aikaansaama mielipiteenmuokkaus oli ollut tärkeässä asemassa 1980-luvun määrärahopolitiikassa. Samanlaista asennemuutosta koettiin taas tarvittavan. Kutsukirjeessä todettiin sen ongelmallisuudesta:

”Laadullisesti paremman kehitysyhteistyön ja sen edistämisen ongelma on siinä, että mitä parempaa se on, sitä heikommin se näkyy konkreettisesti ja saa sitä kautta tukea. Monille suomalaisille parasta kehitysyhteistyötä on edelleen se, että valokuvassa tai tv-ruudussa näkee, että afrikkalaisella on päällään täältä lähetetty paita.”

Kepan koordinoima uusi prosenttiliike perustettiin 6. lokakuuta 1992 ja se polkaistiin käyntiin näkyvällä mielenosoituksella eduskuntatalon portailla seuraavan vuoden helmikuussa. Prosenttiliike olikin näkyvin osa Kepan kehityspoliittista vaikuttamistoimintaa 90-luvun alussa. Vaikka liikkeellä oli yli 100 000 vanhaa tukijaa ja siihen liittyi tuhansia uusia, sen kehitysyhteistyömäärärahoja koskevat tavoitteet jäivät saavuttamatta - leikkaukset jatkuivat.

Vuonna 1993 kehitysyhteistyön määrärahojen bkt-osuus vakiintui 0,4 prosenttiin huolimatta hallituksen vakuutuksista ratkaisujen väliaikaisuudesta. Kansainvälisissä vertailuissa hienosti menestynyt Suomi joutui nyt ottamaan vastaan YK-järjestöjen johtajien vetoa ja pettyneitä toteamuksia romahtaneista tuista. Artikkelissaan Kehitysyhteistyö Suomen politiikassa Juha Rekola arvioi, että vuonna 1993 varsinaiseen kehitysyhteistyöhön käytettiin enää 0,28 prosenttia bruttokansatuotteesta.

Prosenttiliikkeen työvaliokunta joutui myöntämään tappion tiedotteessaan helmikuussa 1995:

”Tasan kaksi vuotta myöhemmin Prosenttiliike joutuu toteamaan, että veto-

muksen tilannearvio on pääpiirteittäin edelleen pätevä ja kehitysyhteistyön uudistustavoitteet saavuttamatta. Suomen kehitysyhteistyö on kahden vuoden aikana taantunut sekä määrällisesti että laadullisesti ... Prosenttiliikkeen kampanja ei kuitenkaan ole ollut tarkoitukseton. Kampanja on laajan yleisön keskuudessa saanut yleisesti myönteisen vastaanoton. Laman oloissa prosenttiliikkeen järjestöt eivät ole merkittävästi pystyneet lisäämään pysyvien tukijoidensa määrää. Kymmenet tuhannet kansalaiset maksavat kuitenkin uskollisesti prosenttinsa kehitysyhteistyöhön, suuri joukko ihmisistä tukee prosenttiliikettä talkootyöllä.”

Suomi putosi pohjoismaisesta viiteryhmästään vuonna 1992 alkaneen rajun leikkauspolitiikan myötä. Vaikka kaikkien teollisuusmaiden panos köyhyyden vastaisessa taistelussa oli vakaassa laskussa koko 90-luvun, Suomen vuosien 1992–1994 vertaisiin leikkauksiin ei muissa maissa ylletty.

Suomen kehitysyhteistyö romahdutettiin 1990-luvun alkupuoliskolla poliittisilla päätöksillä ja väliaikaisuuteen vedoten. Vuosikymmeneksi venyneen väliaikaisuuden aikana kehityskaaliikkeen vaatimukset pienenevien resurssien käytöstä parempaan kehitysyhteistyöhön kaikuivat kuuroille korville. Kepan puheenjohtaja Jorma Kukkonen kirjoitti Helsingin Sanomien mielipidesivulla huhtikuussa 2000:

”Suomen kehitysyhteistyöllä on hienot tavoitteet: köyhyyden poistaminen, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien vahvistaminen, kestävän kehityksen edistäminen. 1980-luvun ja nykytilanteen ero voidaan tiivistää näin: silloin oli riittävästi rahaa, mutta puolinaisia tavoitteita ja vaatimattomasti osaamista; nyt on hyvät ohjelmat sekä tieto-taitoa, mutta rahaa aivan liian vähän.”

Sillanrakennusta kohti kumppanuutta

1990-luvulle tultaessa Kepan jäsenjärjestöjen määrä oli kasvanut perustamisvaiheen 60 järjestöstä 150 järjestöön. Kepan tehtävät oli tähän asti jaettu melko tarkkaan kahteen osaan: kehitysjoukkotoimintaan ja palvelutoimintaan. Jälkimmäinen ei kuitenkaan ollut konkretisoitunut puheista tekoihin. Sambian kehitysjoukko-ohjelman ja myöhemmin koko Kepan arvioinnit käynnistivät uudistusprosessin, jossa koko toiminnan periaatteet saatettiin uuteen uskoon.

Kehitysjoukkotoiminta oli Kepan ensimmäisenä viisivuotiskautena lohkaissut valtaosan sen resursseista. Muutospaineita synnytti se, että jäsenjärjestöjen enemmistö oli kuitenkin kiinnostunut ennen kaikkea palvelutoiminnasta. Lisäksi oli selvää, että Kepasta oli muodostumassa merkittävä toimija kehityspoliittisessa keskustelussa.

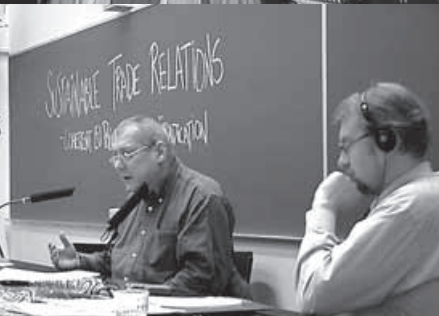
Syksyllä 1991 tehty Sambian kehitysjoukko-ohjelman arviointi sysäsi alkuun lukuisia muutosprosesseja Kepassa. Järjestön historian ensimmäinen tavoite- ja toimintaohjelma julkistettiin 6. toukokuuta 1993. Ohjelmassa otettiin huomioon vuosikymmenen aikana tapahtuneet mullistukset kehityspoliittisessa ajattelussa. Kehityskriittisen 80-luvun perintönä inhimillinen kehitys ja kestävä kehitys olivat vakiinnuttaneet asemansa kehitysyhteistyön kantavina periaatteina. Kirkon Ulkomaanavun Maija Hakulinen kommentoi uutta ohjelmaa näin:

”Tärkeintä KEPA:n nyt julkistettavassa tavoite- ja toimintaohjelmassa mielestäni on havainto, että kehitysjatteluun tarvitaan muutos. Kehitystä ei voida samaistaa länsimaisten mallien mukaiseen taloudellis-teknologiseen kasvuun, jota mitataan BKT-mittareilla. Kehitysyhteistyön tavoitteena pitää olla kestävä kehitys.”

Ohjelmassa määriteltiin Kepan tehtäväkentiksi kehitysjoukkotoiminta ja muu kehitysyhteistyö, kehitysmaapoliittinen toiminta sekä tiedotus- ja palvelutoiminta. Keskeinen muutos oli, että kehityspoliittinen toiminta ja järjestöjen edunvalvonta suhteessa valtiovaltaan eriytettiin omaksi tehtäväkentäkseen. Suomen kehitysavun linjauksiin pyrittiin vaikuttamaan paitsi julkisen keskustelun, myös Kehitysmaasuhteiden neuvottelukunnan Kesun kautta. Kokonaan uutta ajattelutapaa edusti

myös pyrkimys kolmen päätehtävän entistä tiiviimpään integrointiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Kepassa tätä tavoitetta kutsuttiin sillanrakennustyöksi.

Ensimmäinen käytännön kokemus tästä sillanrakennustyöstä saatiin, kun Helsingissä toteutettiin elokuussa 1994 menestyksekkäs Suomi kohtaa Sambian-tapahtuma. Siihen osallistui sambialaisia järjestöjä ja taiteilijoita ja sen tuloksena julkaistiin *Sambia sinisin silmin* -kirjanen. Kepa oli myös mukana suunnittelemassa ja käynnistämässä nuorten vapaaehtoisten kehitysmaavaihtoa yhdessä nuorisojärjestöjen kanssa.

Suuri arviointi

Varsinainen Kepan suuri uudistusprosessi käynnistyi vasta Kepan ja kehitysjoukkohjelman kokonaisvaltaisesta evaluaatiosta, jonka toteuttamisesta ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto teki periaatepäätöksen vuonna 1993. Sen toteuttajaksi valittiin hollantilainen konsulttiyhtiö ja työ aloitettiin joulukuussa 1994.

Kehitysjoukkotoiminnan suunnittelua leimasi jatkuva epävarmuus. Yhä laskevat määrärahat kiristivät ohjelman toimintaedellytyksiä huolimatta kansalaisjärjestöjen jatkuvasta kampanjoinnista. Toiminnan määrärahat putosivat noin kolmella miljoonalla markalla vuonna 1994.

Käynnissä olevaan evaluointiin suhtauduttiin ristiriitaisesti. Toisaalta se oli tervetullut selvitys Kepan tärkeimmästä tehtävästä, toisaalta tiedettiin, ettei arvosana voisi olla kovin hyvä. Kirjeessään kentälle kesäkuussa 1994 toiminnanjohtaja Folke Sundman muotoili asian seuraavasti:

”Olemme odottaneet tätä pitkään, välillä kuin tuomiopäivää, välillä kuin kuuta nousevaa.”

Vuoden 1995 aikana Kepan toiminnan uudistusprosessi jatkui – laadittiin periaatejulistus, hiottiin maakohtaisia ohjelmia ja tehtiin pidemmän tähtäimen toimintasuunnitelmia. Evaluaatio valmistui työn tueksi ja sen loppuraportti julkistettiin 1. syyskuuta. Evaluaatioraportissa Kepan toimintaa arvioitiin yksisuuntaiseksi ja kehitysjoukkotoiminnan tuloksia pidettiin heikkoina.

Kumppani-lehti otsikoi evaluaation tuloksista kertovan juttunsa ”Kepan kehitysjoukkolaiset eivät juuri edistä kehitystä”:

”Evaluaatioraportti toteaa ehkä hieman yllättäen, että suomalaisen kehitysyhteistyöpolitiikan virallisesti lausutut keskeiset tavoitteet – ympäristö, naisten kehitys sekä köyhyyden poistaminen – eivät juuri näy kehitysjoukkotoiminnan käytännössä.”

Kepassa evaluaation toteutukseen ei kuitenkaan oltu täysin tyytyväisiä. Puheenjohtaja Tapani Ruokanen kirjoitti Kumppanissa lokakuussa 1995:

”Keskustelut ovat osoittaneet evaluaatioraportista monia heikkouksia, joista osa

on vakavia. Kepan hallituksessa on ihmetelty, miten huomattavasta rahallisesta sijoituksesta huolimatta päädyttiin näin tulkinnanvaraisiin ja tieteellisesti hatariin lopputuloksiin. Osa keskeisistä tuloksista perustuu muutamien ihmisten mielipiteisiin ja yleisluontoiseen kirjallisuuteen. Järjestöjen henkilöavun arviointi kokonaisuudessaan jäi tekemättä.”

Myös Kepan kenttätoimistoissa suhtauduttiin kriittisesti evaluaation loppuraporttiin. Mosambikin kenttäkoordinaattori Laura Torvinen kommentoi raporttia Kumppani-lehdessä:

”Evaluaatio toteaa, että Kepan kehitysjoukko-ohjelman merkitys on vähäinen. Mitä se tarkoittaa? Mosambikin valtaviin kehitystarpeisiin nähden näin tietysti on, mutta esimerkiksi vammaistyön tai naisjärjestötyön kohdalla tämä ei missään tapauksessa pidä paikkaansa. Kepa tekee näillä aloilla suorastaan pioneerityötä.”

Arvostelusta huolimatta raportin suosituksia ryhdyttiin toteuttamaan. Kymmenen vuotta pyörinyt kehitysjoukko-ohjelma joutui ensimmäisenä suurten multistusten kohteeksi. Kansainvälisissä tutkimuksissa ja keskusteluissa oli jo alettu suhtautua kriittisesti henkilöapuun, ja arviointiraportti noudatteli samoja linjoja. Kehitysjoukkotoiminta oli ollut Kepan pääasiallinen toiminnan lohko ja ulkoasiainministeriön myöntämä rahoitus perustui suoraan sen toteuttamiseen. Kehitysjoukko-ohjelman lopettamisen myötä koko Kepan pelättiin joutuvan veitsen terälle. Vaikka ohjelma puhtaana henkilöapuna lakkautettiin, toimintaa päätettiin kuitenkin kehittää laajemmaksi ja monimuotoisemmaksi kumppanuusohjelmaksi. Samalla päätettiin ryhtyä johdonmukaisiin toimiin maailmanlaajuisen yhteisvastuun vahvistamiseksi Suomessa erilaisin kehityspoliittisin kampanjoin sekä tiedotus- ja julkaisutoiminnan kautta.

Kepan kumppanuus-ohjelman selvitysnaisena tuolloin työskennellyt Hanna Laitinen kirjoitti Kumppanissa alkuvuodesta 1996:

”Olipa kerran kehitysjoukko-ohjelma. Se sai rahaa, kasvoi, muuttui ja saavutti vähitellen vakiintuneet muodot. Ohjelman ympärille syntyi koko joukko muita toimintoja: tiedotusta, koulutusta ja kampanjointia. Kokonaisrakennelmaa hallitsi Kepa. Eräänä päivänä epäily valtasi rahoittajan mielen ja se päätti tutkia syntynyttä rakennelmaa tarkemmin. Arviointi tuotti tuloksen, jossa kehitysjoukko-ohjelman mielekkyys kyseenalaistettiin, mutta ympärille nousseiden muiden toimintojen arveltiin olevan muodoltaan pääasiassa hyviä. Kepa päätti ottaa rakennuspalikkansa uuteen käsittelyyn. Alkoi vaihe, jossa palikoita muovataan, hiotaan, suurennetaan, pienennetään, otetaan käyttöön uusia materiaaleja ja kukaties luo-

daan aivan ennennäkemättömiä muotoja. Nähtäväksi jää, millainen kokonaisuus uusista palikoista syntyy.”

Kiihkeä uudistustyö alkaa

Vuonna 1996 suursiivous oli jo täydessä vauhdissa ja Kepan uutta suuntaa selvitettiin erilaisissa työryhmissä. Jäsenjärjestöjen aivoriihessä monet olivat sitä mieltä, että Suomessa pitäisi ehdottomasti olla paikka, johon kehitysmaasuhteista syntynyttä tietoa ja kokemusta kerättäisiin yhteen kaikkien kehitysyhteisyyttä tekevien käytettäväksi. Seuraavaksi kysyttiin voisiko Kepa olla tällainen paikka.

Yksi suurimmista kysymysmerkeistä oli Kepan etelän toiminnan kohtalo. Kepan hallitus oli yksimielinen siitä, että oma kenttätoiminta tuli jatkossakin säilyttää, olihan organisaatioon kerääntynyt vuosien varrella vahvaa osaamista kumppanuusmaista. Kenttätöyön runko muodostui uudistetusta toiminnasta kolmessa silloisessa yhteistyömaassa: Sambiassa, Mosambikissa ja Nicaraguassa. Laajentamisesta keskusteltiin paljon, ja hallitus päätti aloittaa valmistelut uusien kansalaisjärjestöjen yhteystoimitsijoiden sijoittamiseksi neljään uuteen maahan: Tansaniaan, Brasiliaan ja Intiaan sekä Thaimaahan tai Malesiaan.

Vaikka Kepan sisällä käytiin välillä tiukkaakin kädenvääntöä tulevista linjauksista, kirje jäsenille keväällä 1996 heijasteli innostunutta ilmapiiriä:

”Kepalla ja kaikilla sen asioista päättävillä 160 jäsenjärjestöllä on edessään innostavat kaksi vuotta. Alkaneen vuoden ja vuoden 1997 aikana meillä on mahdollisuus pohtia, kuulostella, miettiä, keskustella ja kokeilla: Mitä Kepan kanssa olisi parasta tehdä? ... Nyt on meidän kaikkien tilaisuus vaikuttaa ja olla mukana muuttamassa Kepaa uudenlaiseksi – entistä paremmaksi! ... Tammikuuisessa aivoriihessä monet järjestöt olivat sitä mieltä, että Suomessa pitäisi ehdottomasti olla joku paikka, johon kehitysmaa-suhteista syntynyttä tietoa ja kokemusta kerättäisiin yhteen ja josta sitä hyödynnettäisiin kaikkien kehitysyhteisyyttä tekevien iloksi. saattaisi olla sellainen paikka.”

Kumppanuusohjelma muotoutuu

Uudistustyön päätavoitteena oli siis kehitysjoukko-ohjelman korvaaminen uudella ja monipuolisella kumppanuusohjelmalla. Kumppanuusohjelman valmistelussa kiinnitettiin huomiota etenkin Kepan ennenkin julkislausuttuun, mutta marginaaliseksi jääneeseen rooliin kansalaisjärjestöjen oman kehitysyhteistyön vahvistajana.

Kumppanuus ja kansalaisyhteiskunta käsitettiin varsin eri tavoin ja uusi retoriikka aiheutti hämmennystä niin Kepan kenttätoimistoissa, etelän yhteistyökumppaneissa kuin jäsenjärjestöissäänkin. Siitä huolimatta kumppanuusohjelman kehittämistä varten vuonna 1996 toteutetussa kansalaisjärjestöselvityksessä todettiin:

”Keskusteluissa tuotiin esiin ajatus myös siitä, että kehitysmaiden kansalaisten ja suomalaisten välisen suhteen laatuun tulisi kiinnittää huomiota ja pyrkiä kohti tasavertaista kumppanuussuhdetta epätasa-arvoisen auttaja–autettava -suhteen sijaan. Samalla tunnustettaisiin myös, että meillä eurooppalaisilla on opittavaa kehitysmaista yhtä lailla kuin heillä meiltä.”

Kepan toimintaa kentällä pohdittiin ja työ etelässä jatkui alueellisten kehysten puitteissa, joiden mukaan yhteistyötä keskitettiin eteläiseen Afrikkaan, Väli-Amerikkaan, Amazonasille sekä Kaakkois- ja Etelä-Aasiaan. Kehitysjoukkotoiminnan sijaan ryhdyttiin solmimaan kumppanuussopimuksia paikallisten järjestöjen kanssa. Niiden myötä tuki suunnattiin yhä johdonmukaisemmin etelän maiden kansalaisyhteiskunnille.

Kehitysjoukko-ohjelman alasajamisen Suomeen jättämää aukkoa pyrittiin paikkaamaan lisäämällä suomalaisten osallistumista YK:n kehitysjoukkoihin ja laajentamalla nuorten kehitysmaavaihtoa. Kepan, Allianssin, Maailmanvaihdon, KVT:n ja Suomen Tinku -yhdistyksen yhteinen ohjelma on sittemmin kehittynyt Kepassa itsenäisenä hankkeena toimivaksi Etelän vapaaehtoisohjelma Etvoksi, joka lähettää vuosittain kymmeniä suomalaisia etelän maihin ja tuo vapaaehtoisia kehitysmaista Suomeen.

Kaksivuotinen uudistusprosessi huipentui vuoden 1997 elo-syyskuun vaihteessa järjestettyyn kaksiviikkoiseen tapahtumakokonaisuuteen, ns. Kumppanuuskokoukseen. Siihen osallistui Kepan jäsenjärjestöjä, vanhojen ja uusien etelän yhteistyökumppanien edustajia, hallituksen ja työryhmien edustajia, henkilökuntaa kentältä ja Helsingistä, Kepan aktivisteja ja asiantuntijoita. Järjestöt osallistuivat innokkaasti valmisteluprosessiin ja uudistettu Kepa alkoi yhä enemmän muistuttaa Kakenessa muotoiltua alkuperäistä ideaa kansalaisjärjestöjen palvelukeskuksesta, joka oli jäänyt rahoituksen puutteessa kehitysjoukko-ohjelman varjoon.

Syyskokouksessa 1997 hyväksyttiin Kepan uusi periaatejulistus, joka on edelleen voimassa. Siinä määritellään Kepan toiminta-ajatus, yhteiset arvot ja päämäärät, sekä toiminnan peruslinjat tavoitteiden toteuttamiseksi. Kepan toiminnan ja organisaation kaksi vuotta kestänyt uudistusvaihe päättyi muodollisesti vuoden 1997 lopussa. Käytännössä työ kuitenkin jatkui. Kepan sääntöjä muutettiin yleiskoko-

uksissa 1998–1999 vastamaan uutta periaatejulistusta ja luottamuselinten asemaa muutettiin vastaamaan aietta delegoida toimivaltaa entistä enemmän Kepan toimisto-organisaatiolle. Ulkoasiainministeriön kanssa vuonna 1999 solmittu sopimus mahdollisti vihdoinkin Kepan aikaisempaa itsenäisen toiminnan. Ministeriö sitoutui sopimuksessa rahoittamaan Kepan ohjelmaa, jonka yksityiskohdista päättäminen jäi sen itsensä harkittavaksi.

Uusien aloitteiden valmistelussa keskeisellä sijalla oli kehitysmaiden omien ihmisoikeus- ja ympäristöjärjestöjen suorien rahoitustukimuotojen valmistelutyö. Monien vaiheiden jälkeen kehitysyhteistyöministeri Pekka Haavisto suositti marraskuussa neuvottelujen jatkamista ns. säätiömallin pohjalta ja tuen jakajiksi perustettiin Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS sekä ympäristöhankkeiden säätiö Siemenpuu.

Muillakin sektoreilla havahduttiin siihen, että Kepa voi tukea uusia aloitteita muutenkin kuin ottamalla ne koordinoitavakseen. Kepa olikin tiiviisti mukana Reilun kaupan yhdistyksen, Finn Watch –hankkeen ja vientiluottokampanjan valmisteluissa muiden järjestöjen kanssa.

Kepan kenttähallinto arvioitiin vuonna 1999 ja vuoden 2000 alussa saatiin valmiiksi Kepan toimisto-organisaation arviointi. Arviointiraportti suositti vuonna 1998 omaksutun yksikköjaon purkamista ja tiimiorganisaation omaksumista. Kriittisin palaute saatiin johtamiskulttuurista – parannusehdotuksena raportti suositteli päällikkötoimien lakkauttamista ja johtotiimin käyttöönottoa. Samaan aikaan aloitettiin maaohjelmien evaluoinnit Kepan Karibia-ohjelmasta ja arvioitiin myös Etelän vapaaehtoishjelma ETVO.

Kepan tiedotustoimintaa päätettiin lisätä ja tehostaa kampanjojen tueksi, jäsenjärjestöjen yhteistyön lisäämiseksi ja niiden oman tiedotustoiminnan edellytysten parantamiseksi. Kumppani-lehteä uudistettiin laajempaa yleisöä kiinnostavaksi alan aikakauslehdiksi ja järjestötiedotuksen avuksi perustettiin uutiskirje. Lehdistötiedotusta tehostettiin ja Internet otettiin Kepan tärkeäksi tiedotusvälineeksi.

Määrärahaistelun poteroissa

Voimakkaan kehityspoliittisen keskustelun ja sisäisen uudistumisprosessin keskellä Kepa jatkoi säännöllisesti ja rutiininomaisestikin Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen tason seuraamista ja toimintaa niiden nostamiseksi.

Keväällä 1996 kansanedustaja Pertti Paasio oli Lipposen hallituksen toimeksiannosta valmistellut kehitysyhteistyöselvityksen pohjaksi hallituksen periaate-

päätökselle kehitysyhteistyöstä. Kepassa oltiin tyytyväisiä Paasion raporttiin, joka valmisteltiin avoimesti ja useita tahoja kuullen. Selvitys korosti ihmisten mahdollisuutta osallistua omaan kehitykseensä ja itseään koskevaan päätöksentekoon kestävän kehityksen edellytyksenä. Kepassa yhdyttiin raportissa esitettyyn ajatukseen Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden selkeämmästä määrittelystä. Erityisellä lämmöllä otettiin vastaan Paasion kannanotot uusien korkotukiluottojen myöntämisestä vastaan sekä kansalaisjärjestöjen itsenäisyyden mutta myös riittävän valtionrahoituksen puolesta.

Hallituksen vuoden 1996 periaatepäätöksessä sitouduttiinkin voimakkaasti kehitysyhteistyön perustavoitteisiin: köyhyyden vähentämiseen, kestävän kehityksen edistämiseen, sekä ihmisoikeuksien ja tasa-arvon vahvistamiseen. Tavoitteeksi asetettiin kehitysyhteistyömäärärahojen lisääminen siten, että 0,4 prosentin bkt-taso saavutettaisiin vuonna 2000. Kansallisena tavoitteena säilytettiin edelleen 0,7 prosentin taso. Kepassa suurimmiksi takaiskuiksi koettiin korkotukilinjauksen ja kunnianhimoisemman määrärahojen kasvusuunnitelman vesittyminen. Vaikka monet Paasion suositukset putosivatkin pois periaatepäätöksestä, Kepa antoi hallitukselle synninpäästön. Folke Sundman kommentoi Kepan lehdistötiedotteessa syyskuussa 1996:

”Myönteistä on se, että hallitus pystyi budjettiriihessä purkamaan hallitusohjelman lisäpöytäkirjaan kirjatun kehitysyhteistyön jäädytyspäätöksen. Kehitysyhteistyömäärärahat nousevat ensi vuonna vasta symbolisesti, mutta laivan suunta on nyt kuitenkin käännetty. Tämä on henkisesti ja periaatteellisesti tärkeä päätös, josta hallitukselle on nostettava hattua.”

Vuosikymmenen viimeisinä vuosina osuus notkahti alle 0,34 prosentin hallituksen periaatepäätöksestä huolimatta. Budjetteja rasitti edelleen pakolaismäärärahojen laskutapa, jonka vuoksi kehitysyhteistyömäärärahat jäivät todellisuudessa jatkuvasti budjetissa hyväksytyjä pienemmiksi. Kepan ja kansalaisjärjestöjen piirissä tätä pidettiin järjestelmällisenä ja itsetarkoituksellisenä virhebudjetointina ja harkittiin jopa syytteen nostamista valtiovarainministeriötä vastaan. Kumppanin päätoimittaja Juha Rekola summasi hallituksen saavutuksia pääkirjoituksessaan syksyllä 1999:

”Suoritus on melkoinen, kun otetaan huomioon että hallituksessa istuneista puolueista SDP, Vasemmistoliitto, Vihreät ja RKP on aiemmin laskettu kehitysyhteistyön ystäviin. Tasavallan presidentilläkin on ollut tällä alueella aikaisempaa kokemusta ja näyttöjä. Minkähänlaista jälkeä olisi kehitysyhteistyön vastustajista

koottu hallitus saanut aikaan?”

Kumppanuus-Kepa kampanjoi kohti vuosituhannen vaihdetta

Millenium-huuman lisäksi vuosituhannen vaihdetta leimasivat eduskunta- ja europarlamenttivaalit, joissa Kepa kampanjoi ahkerasti kehitysyhteistyöteemojen puolesta. Määrärahaistelusta ei kuitenkaan voitu vetäytyä edes vaalivuonna. Glo-baalilla tasolla kansalaisliikkeitä järjestyttivät Seattlen tapahtumat vuonna 1999 ja niistä alkunsa saanut globalisaatiokritiikin leviäminen kulovalkean tavoin kaikille yhteiskunnallisen keskustelun tasoille.

Jako kampanjoihin ja muuhun kehityspoliittiseen toimintaan tuntui yhä kei-notekoisemmalta, ja nämä kaksi osa-aluetta nivoutuivatkin Kepan toiminnassa yhä tiukemmin yhteen 1990-luvun lopussa. Vuosi 1999 oli vilkas vaalivuosi. Kepan eduskuntavaaliteemat – kehitysyhteistyön tuleva laatu ja määrä, velkakysymys sekä spekulatiivisten valuuttaliikkeiden sääntely – löysivät kaikki paikkansa myös uuden hallituksen ohjelmassa. Eurovaalien alla puolestaan nostettiin esiin ruoka-turvan ja geenimuuntelun teemoja.

EU-puheenjohtajuuden kynnyksellä pyrittiin myös vaikuttamaan siihen, että Suomi puheenjohtajanaan ajaisi EU:lle yhteisempää kehityskaapolitiikkaa. Tär-keimmät teemat kaudella olivat kestävä kauppa, uudet suhteet Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen maihin; eli AKT-maihin sekä unionin itälaajentuminen. Kau-den merkittävin kehityskaapolitiikan prosessi olikin pitkään pysähdyksissä olleei-den Lomé-neuvottelujen eteneminen ja loppuunsaattaminen. Prosessia seurattiin tiiviisti myös Kepassa, olihan kauppapolitiikka jo vakiinnuttanut asemansa järjes-tön toiminnan keskiössä.

Määrärahaeskustelu jouduttiin herättämään uudelleen vielä syksyllä -99, kun kehitysyhteistyöbudjetti julkistettiin. Hallituksen linjaus kehitysyhteistyömäärära-hojen kasvun suhteen oli odotuksiin nähden vaatimaton: kehitysyhteistyö luvat-tiin pitää vähintään 0,34 prosentin tasolla vaalikauden aikana. Uuden hallituksen ensimmäinen budjettiehdotus olisi kuitenkin heti tiputtanut avun vasta määritel-lyn rajan alle. Kehitysyhteistyön tuen nostaminen lamavuosia edeltäneelle tasolle ei näyttänyt onnistuvan. Kepan hallitus totesi vuoden 2000 kehitysyhteistyöbudje-

tista syyskuussa 1999:

”Suomi elää jälleen historian korkeimman elintason vuotta taloudellisin mitarein mitattuna. Tästä huolimatta kehitysyhteistyömäärärahojen osus bruttokansantuotteesta polkee paikoillaan. Kehitysyhteistyö ei ole lamavuosien romahduksen jälkeen lähdössä aallon pohjasta nousu-uralle. Hallitus ei ole pysynyt aikaisemmin tekemissään periaatepäätöksissä.”

Balkanin kriisin jälkimainingeissa Suomi osallistui jälleenrakennukseen alueella. Kepa kuitenkin kritisoi hallitusta, joka osoitti Länsi-Balkanille muuhun kehitysyhteistyöhön tarkoitettuja varoja. 1. syyskuuta 1999 toiminnanjohtaja antoi lausunnon tiedotusvälineille kehitysyhteistyöbudjetista:

”Teollisuusmaiden on toki kannettava vastuunsa Länsi-Balkanin jälleenrakentamisesta... tällä ratkaisulla Suomi yhtyy niihin teollisuusmaihiin, jotka jälleen jättävät kehitysmaat odottamaan niille annettujen sitoumusten täyttämistä ja siirtävät näitä varoja ratkaisemaan ongelmia, joihin kehitysmaat ovat täysin syyttömiä.”

Vielä vuonna 2000 kehitysyhteistyön maksatukset olivat 1990-luvun lopussa välitavoitteeksi sovitun 0,4 prosentin sijasta 0,31 % bruttokansantulosta, vaikkakin markkamääräinen tuki oli hieman kasvanut talouskasvun myötä. Järjestöjen yhteistyö jatkui 2000-luvulla, vaikka prosenttiliike oli lakkauttanut itse itsensä kun hallitus vuonna 1996 teki poliittisen periaatepäätöksensä kehitysyhteistyön palauttamisesta YK-suositusten tasolle. Mielipidetutkimukset sekä vaikutusvaltaisten henkilöiden kannanotot, kuten arkkipiispa Jukka Paarman ja SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalaisen yhteinen vetoamus määrärahojen noston puolesta syyskuussa 2000 osoittivat että kansalaismielipide oli järjestöjen kannalla.

Globalisaatiokritiikki voimistuu

Vaikka kansainvälisten rahoituslaitosten toimintaa oli kritisoitu jo aiemminkin etenkin niissä maissa, joissa niiden päätösten vaikutukset olivat kaikkein dramaattisimpia, talouden säätlemättömän vapautumisen kritiikki nousi kaikkien huulille 1990-luvun loppupuolella. Kepa oli alusta asti mukana suomalaisessa globalisaatiokriittisessä keskustelussa.

Kepan uudistusten myllerryksessä muodostettiin työryhmiä ja niiden toimenkuvia hiottiin. Kepan kampanja- ja kehityspoliittisen toiminnan keskipisteitä pohdittaessa globalisaatiokritiikki ja kansainväliset rahoituslaitokset olivat vahvasti esillä. Vuonna 1997 Kepan hallituksen esityksessä järjestön kampanja- ja kehityspoliittisen toiminnan organisoimiseksi maailman muutosta kuvattiin seuraavasti:

”Tähän mennessä meitä [globalisaatiokriitikoita] on koonnut yhteen ajatus siitä, että globalisoituminen, vallan ja vaurauden keskittyminen ennen kaikkea ylikansallisille yhtiöille ja niiden edunvalvojille, Kuten Maailman kauppajärjestölle, tuottaa eriarvoisuutta, kurjistumista, ympäristötuhoja ja kulttuurista yhdenmukaistumista niin etelässä kuin pohjoisessa, ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja esimerkiksi ruoan tuotantoon ovat kaventuneet. Tämän kehityksen pysäyttämiseksi tarvitaan uudenlaista maailmanlaajuista solidaarisuutta.”

Maailman kauppajärjestön seuranta ja siihen liittyvä keskustelu olivat Suomessa tuolloin lapsen kengissä. Kepassa tartuttiin haasteeseen, ja vuonna 1996 järjestettiin jo useita talouden globalisaatioon ja WTO-teemaan liittyviä seminaareja ja muita tilaisuuksia. Elokuussa tehtiin periaatepäätös ottaa tutkimus- ja selvitystoiminta yhdeksi Kepan toimintamuodoksi.

Helmikuussa 1997 Kepan kehityspoliittisen työryhmän rinnalle perustettiin maailmanpankkiryhmä ja loppuvuodesta Kepan hallitus hyväksyi kansainvälisiä rahoituslaitoksia koskevan linjavedon. Jäsenjärjestöjen taholta tulleiden toiveiden mukaisesti WTO-seurantaan ryhdyttiin panostamaan yhä enemmän ja jo seuraavana vuonna perustettiin kauppapoliittinen työryhmä seuraamaan kauppaja investointipolitiikkaa Kepan periaatejulistuksen pohjalta. Toiminta muotoutui sittemmin Kauppapolitiikkakampanjaksi, joka toimii oikeudenmukaisen ja läpinäkyvämmän kauppajärjestelmän puolesta ja keskittyy erityisesti Suomen ja EU:n politiikkaan WTO:n neuvotteluissa.

Monenkeskinen investointisopimus MAI nousi keskeiseksi kampanjakysymykseksi vuonna 1997, jolloin OECD:ssä toukokuusta 1995 asti valmistellun sopimuksen teksti tuli julkisuuteen. Kepa liittyi niiden kansalaisjärjestöjen joukkoon, jotka maailmanlaajuisesti vastustivat pääoman vapauttamiseen tähtäävää sopimusta ja keskustelu sopimuksesta heräsi Suomessakin. Voimaan tullessaan se olisi muun muassa sallinut ulkomaiset sijoitukset kaikille sektoreille kansallista turvallisuutta lukuun ottamatta ja taannut koti- ja ulkomaisten investoijien tasapuolisen kohtelun. Järjestöjen mukaan sopimus olisi asettanut investoijien oikeuden paikallisyhteisöjen, kansalaisten, työntekijöiden ja ympäristön edelle. Sopimuksen kaatumista pidettiin voittona kansalaisaktiivisille, vaikka siihen eittämättä vaikuttivat myös muut seikat.

Kehitysmaiden velkakysymyksestä muodostui kansainvälinen kampanjateema vuosituhanen loppua kohti tultaessa. Vuonna 1998 Kepan hallitus päätti lähteä mukaan Jubilee 2000 -kampanjaan, jonka tavoitteena oli saada rikkaat teollisuus-

maat mitätöimään maailman köyhimpien maiden velat vuoteen 2000 mennessä. Maailmanlaajuisen kampanjan tavoitteena oli rikkoa nimienkeruun maailmanenätys, 22 miljoonaa nimeä, vetoomukseen velkahelpotusten puolesta. Niin Suomessa kuin kansainvälisestikin kirkolliset järjestöt näyttelivät keskeistä osaa Jubilee-kampanjassa.

Kepan koordinoima Suomen Jubilee-kampanja lanseerattiin Mahdollisuuksien torilla Helsingissä toukokuussa 1998. Norja oli tuolloin tehnyt päätöksen lisätä kehitysapuaan ja puuttua kehitysmaiden velkaongelmiin. Kepan puheenjohtaja, päätoimittaja Tapani Ruokanen vetosi lanseeraustilaisuudessa suomalaisten moraaliin velkaongelman ratkaisemiseksi:

”Afrikassa... miljoonat ihmiset elävät orjuudessa, joka on periytyvää, sukupolvelta toiselle siirtyvää. Köyhissä oloissa ainoa isien ja äitien perintö on kasvava velka! ... Tässä on perussy siihen, että suomalaiset liittyvät tänään maailmanlaajaan Jubilee 2000 -kampanjaan, jonka vaatimuksena on meidän aikamme orjien vapauttaminen.”

Jubilee-vetoimuksen allekirjoitti Suomessa 90 000 ihmistä. Suomi on mitätöinyt lähes kaikki myöntämänsä kehitysluotot. Kepa seuraa edelleen tiiviisti kansainvälisen Jubilee-kampanjan ponnisteluja täysimittaisten velkahelpotusten saavuttamiseksi.

Käännekohdaksi globalisaation kritiikissä muodostui WTO:n vuosikokous Seattlessa vuonna 1999. Väkivaltaisuuksiin puhjennut kymmenien tuhansien osallistujien mielenosoitus loi mallin vuosituhannen vaihteen huippukokouksille ja lehtikuvat mellakoitsijoista levisivät maailmalle myös muun muassa IMF:n ja Maailmanpankin vuosikokouksesta Washingtonista 2000, syyskokouksesta Prahasta 2000 sekä G8-maiden huippukokouksesta Genovasta ja EU-huippukokouksesta Nizazasta. Näiden mielenosoitusten voidaan katsoa muuntaneen kansalaisliikkeiden toimintaa yksittäisistä kampanjoista laajempaan, globalisaatiokriittiseen ajatteluun. Esimerkiksi Attac-liike levisi nopeasti Eurooppaan ja rantautui myös Suomeen. Kepa ja Suomen Attac ovat tehneet yhteistyötä globalisaation hallintaan liittyvän problematiikan tiimoilta, etenkin spekulatiivisia valuutanvaihtoja säätelevän Tobinin veron ympärillä.

Vuosituhannen vaihteessa kriittinen asenne globalisaation kielteisiä vaikutuksia kohtaan vahvistui. Myös kehitysyhteistyön parissa työskentelevät järjestöt olivat kriitikkojen joukossa, olihan Jubilee 2000 -kampanja keskeinen osa niidenkin työtä.

Kehitysjoukko-ohjelmasta kumppanuuteen ja verkostointiin etelässä

Kepan toiminta etelässä on mullistunut täydellisesti vajaassa kymmenessä vuodessa. Jos järjestön toiminnan ensimmäistä kymmenvuotiskautta voidaan kutsua Kehitysjoukko-Kepaksi, on Kumppanuus-Kepan rakentuminen ollut paljon monimuotoisempaa.

Kolmen maan kehitysjoukko-ohjelmasta on suhteellisen lyhyessä ajassa kasvanut globaaleissa kansainvälisissä verkostoissa aktiivisesti toimiva järjestö, jonka kenttätuomiot ja yhteystiedottajat ovat noin sadan etelän järjestön ja kymmenien suomalaisten järjestöjen muodostamien verkostojen risteysasemia.

Kun Kepan evaluaatio valmistui ja kehitysjoukkotoiminta päätettiin lakkauttaa, arvioitiin kuitenkin että Kepalle oli kertynyt arvokasta kokemusta Sambian, Mosambikin ja Nicaraguan yhteiskunnista. Jäsenjärjestöt katsoivat, että Kepan läsnäolon ainakin näissä maissa tulisi jatkua samalla kun kehitysjoukkotoimintaa muokattiin hitaasti kohti laajempaa kumppanuusohjelmaa.

Kukin kolmesta kenttätuomiotosta ryhtyi rakentamaan kumppanuusohjelmaa erikoistumalla omien vahvojen puoliensa mukaiseen toimintaan ja ryhtymällä vanhojen ja uusien kumppanijärjestöjensä kanssa luomaan ja syventämään omia verkostojaan. Etelä-toiminnassa kokeiltiin tarkoituksellisesti montaa uutta toimintamuotoa yhtäaikaan, jotta Kepa ja jäsenjärjestöt viisastuisivat kokemuksista. Vasta vuoden 2003 ohjelmapolitiikalla Kepan toimintaa eri puolilla pyritään yhdenmukaistamaan.

Sambia

Kepa aloitti toimintansa Sambiassa vuonna 1987, kun maahan perustettiin Kepan ensimmäinen kenttätuomiot. Alkuvaiheessa Kepa toimi Sambiassa kehitysjoukko-ohjelman nimissä (Finnish Volunteer Service). Vuonna 1996 kehitysjoukko-ohjelma muuttui kumppanuusohjelmaksi, jonka tarkoitus on tukea Sambian kansalaisyhteiskunnan kehitystä ja suomalaisten järjestöjen vuorovaikutusta sambialaisjärjestöjen kanssa.

Nykyisin Kepan toiminta keskittyy yhä enemmän erilaisten palvelujen tuottamiseen ja tarjoamiseen suomalaisille ja sambialaisille kansalaisjärjestöille Sambianssa. Kepa tukee sambialaisten kumppanijärjestöjensä toimintaa esimerkiksi gender-, köyhyys-, velka-, vammais- ja kulttuurikysymyksissä. Kaikessa toiminnassa korostetaan erilaisten tiedollisten ja taidollisten voimavarojen kasvattamista ja kansalaisyhteiskunnan rakenteiden vahvistamista.

Lusakan informaatiokeskus kerää ja levittää kehityskysymyksiä käsitteleviä kirjoja, monografioita, aikakauslehtiä ja julkaisematonta materiaalia. Informaatiokeskuksen tietokoneet internet-yhteyksineen ovat Kepan sambialaisten yhteistyöjärjestöjen käytettävissä.

Mosambik

Kepa aloitti kehitysjoukkotoimintansa Mosambikissa vuonna 1991, jolloin lähes kaksikymmentä vuotta jatkunut sisällissota oli päättynyt ja henkilöavun tarve suuri. Valintaa puolsi myös suomalaisjärjestöjen kiinnostus maata kohtaan.

Ensimmäisten vuosien aikana Kepa työskenteli enimmäkseen valtionhallinnon kanssa. Se oli luonteva yhteistyökumppani aikana, jolloin riippumattomia kansalaisjärjestöjä ei juurikaan ollut vielä olemassa. Kehitysjoukkolaisten työn tarkoitus oli osaamisen siirtäminen paikallisille työkumppaneilleen ja valtionhallinnon resurssipulan paikkaaminen. Kehitysjoukkolaiset sijoittuivat pääasiassa terveys- ja sosiaalisektorille, ympäristöyhteistyöhön sekä opetus- ja kirjastoaloille.

Kaikkiaan Mosambikissa on työskennellyt noin 50 suomalaista kehitysjoukkolaista. Monet nykyisistä yhteistyösuhteista ovat lähtöisin kehitysjoukkojen ajalta.

Muiden suomalaisten järjestöjen kiinnostus Mosambikia kohtaan on kasvanut vuosi vuodelta. Kepan yhteyspalveluita käyttää tällä hetkellä toistakymmentä järjestöä, joista suurin yksittäinen ryhmä on suomalaiset vammaisjärjestöt. Myös kulttuurialan yhteistyö on ollut vireää.

Kymmenessä vuodessa toiminta on siirtynyt henkilöavusta kumppanuussopimuksiin, julkisen sektorin tukemisesta kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Viime vuosina Kepa on tukenut myös mosambikilaisten järjestöjen kehityspoliittista ja vaikuttamistoimintaa. Kepa pyrkii tuellaan helpottamaan tiedonsaantia ja yhteyksiä muihin samoista asioista kiinnostuneisiin järjestöihin.

Nicaragua

Kepa aloitti toimintansa Nicaraguassa vuonna 1989. Vuosina 1989–1995 Nicaraguassa työskenteli kaikkiaan 60 kehitysjoukkolaista.

Yhdessä paikallisten järjestöjen kanssa suunniteltua kumppanuusohjelmaa toteutettaessa on entisestä kehitysjoukko-organisaatiosta kasvanut arvostettu kehityspoliittinen toimija Nicaraguassa. Tällä hetkellä toiminta keskittyy Karibian autonomisille alueille, jonne siirtyminen on kumppanuusohjelman kehittämisen aikana nähty perustelluksi monestakin syystä.

Nicaraguan köyhyys kaikkine ongelmineen on kenties kovinta Karibian rannikon alueella. Kepan ja sen kumppaneiden arvio on, että jos köyhyysongelman lisäksi muun muassa alkuperäiskansojen maakysymys, autonomian toteutus, koulutus, ruokaturva ja metsäkaadot jäävät Karibian alueella ratkaisematta tai tilanne vain entisestään pahenee, voi Nicaraguan koko yhteiskunnallinen ja poliittinen tasapaino järkkäytyä pahasti. Päätelmää tukevat muun muassa UNDP:n vuosiraportit, joiden mukaan Nicaraguan alueellista integroitumista pidetään ehdottomana edellytyksenä koko maan taloudelliselle ja sosiaaliselle integraatiolle.

Kun toimintaa Karibian rannikolla aloiteltiin, eri puolille Nicaraguaa sijoitettujen kepalaiisten kehitysjoukkoajan kokemuksia pystyttiin hyödyntämään pohjoisella autonomisella alueella Siunan kaupungissa vuonna 1992 alkaneessa yhteistyössä kahden naisjärjestön kanssa. Tämä yhteistyö jatkuu edelleenkin.

Kepalla oli siis olemassa valmiiksi tuntumaa alueelta ja se on kumppanuusohjelman alkuaikojen kokemusten lisäksi ollut hyödyksi hankkeiden arvioinnissa myös muille sisarjärjestöille, kuten Tanskan Ibikselle, brittien Oxfamille ja italialaisten Terra Novalle. Tämä kokemus mahdollisti yhteistoiminnan ja monivuotiset toiminnot alueella, kuten esimerkiksi EU-rahoitteiset kaksikielisyyskoulutus- ja Siunan alueen ruokaturvahankkeet vuosina 2000–2003.

Tansania

Kepa aloitti toimintansa Tansaniassa syksyllä 1997 sijoittamalla yhteystoimitsijat Morogoroon ja Dar es Salaamiin. Kaksivuotisena kokeiluna alkaneen kahden yhteystoimitsijan mallin tarkoituksena oli pitää hallintomenot mahdollisimman pieninä.

Morogoron toimipisteen ensisijaisena tehtävänä oli jäsenjärjestön palveleminen. Pääkaupungissa Dar es Salaamissa toiminta keskittyi kehityspoliittisten kysymysten seurantaan sekä paikallisen kansalaisyhteiskunnan kartoittamiseen.

Vuonna 1999 päättyneen kokeiluvaiheen jälkeen kahden yhteystoimitsijan mallista luovuttiin ja Kepan toiminta keskitettiin Morogoroon.

Nykyään Tansaniassa toimii lähes 30 suomalaista järjestöä, joista suurin osa on myös Kepan jäseniä. Näillä järjestöillä on jatkuvasti käynnissä yli 50 hanketta. Tansaniassa onkin eniten suomalaisjärjestöjen hankkeita maailmassa. Vuonna 2002 järjestöjen kokonaispanos Tansaniassa oli noin 2 miljoonaa euroa, joista Morogoron osuus oli noin viidennes.

Uganda

Vuosina 1997-99 Kepalla oli kokeiluna yhteystoimitsija Ugandassa yhdessä kolmen maassa työtä tehneen jäsenjärjestön kanssa. Yhteystoimitsijan tarkoitus oli toimia järjestöjen alueellisena avustajana ja vahvistaa tiedonkulkua, erityisesti tuottaa jäsenjärjestöjen käyttöön tietoa osallistavien menetelmien käytöstä hanketoteutuksessa.

Yhteistyön hallinnolliset ratkaisut olivat kuitenkin monimutkaisia ja työnjako- ja johtosuhteet ongelmallisia. Kaikki Ugandassa työskennelleet suomalaisjärjestöt eivät osallistuneet hankkeeseen. Kokeilua ei jatkettu.

Thaimaa

Kepan ja thaimaalaisten kansalaisjärjestöjen välinen yhteistyö juontaa juurensa 1990-luvun puolivälissä järjestettyihin ”Suomi ja maailman metsät” -seminaareihin. Kepan ja usean suomalaisen ympäristöjärjestön yhdessä järjestämään kolmanteen metsäseminaariin vuonna 1996 osallistui thaimaalaisesta PER:stä (Project of Ecological Recovery) kaksi henkilöä. He kertoivat suomalaisille ongelmista, jotka koskivat Suomen kehitysapurahoilla laadittua Thaimaan metsäsektorin kokonais-suunnitelmaa.

Vuonna 1997 tehdyn tarvekartoituksen ja PER:n kanssa käytyjen jatkoneuvotteluiden jälkeen Kepan hallitukselle esitettiin suomalaisen työntekijän lähettämistä Thaimaaseen vastuualueenaan suomalaisten ympäristötietoisuuden lisääminen Mekongin alueesta.

Alkuvuodesta 1998, keskellä omaa uudistusprosessiaan, Kepa teki merkittävän linjanvedon: Thaimaan yhteystiedottajasta tuli ensimmäinen Aasiassa työskentelevä kepalainen, joka sijoitettiin paikalliseen kansalaisjärjestöön ja osin paikallisiin työehdoin. Yhteystiedottaja Timo Kuronen aloitti työnsä Bangkokissa heinäkuussa 1998, jolloin myös Kepan yhteistyösopimus PER:n kanssa astui voimaan.

Vuosina 1998 ja 1999 Kepan tuki PER:lle koostui yhteystiedottajan lisäksi taloudellisesta tuesta PER:n ajankohtaisille kampanjoille. Myönteisen yhteistyökokemuksen jatkoksi järjestöt sopivat vuoden 2000 alussa kumppanuussopimuksen, jonka myötä Kepa on tukenut PER:n toimintaa laajemmassa mitassa.

Kepan ja TERRAn yhteistyö on koostunut kampanjayhteistyöstä Suomen suuntaan (muun muassa Mekong-seminaarit Helsingissä vuosina 1998 ja 1999) sekä TERRAn järjestämien alueellisten kestävään luonnonvarojen käyttöön liittyvien kokousten tukemisesta.

Indonesia

Huoli ympäristöstä ja suomalaisten metsäyhtiöiden roolista Indonesiassa yhdisti indonesialaisia ja suomalaisia järjestöjä 1990-luvun puolivälissä. Jäsenjärjestöjen edustajat toivoivat, että Kepa laajentaisi toimintaansa Kaakkois-Aasiassa ja alkaisi tehdä yhteistyötä indonesialaisten järjestöjen kanssa.

Vuonna 1997 Kepa palkkasi selvitystyöntekijän, joka matkusti Indonesian pääsaarelle Jaavalle perehtyäkseen paikallisten järjestöjen toimintaan. Kartoituksessa oli mukana monia ympäristöjärjestöjä, mutta sopivimmaksi kumppaniksi osoittautui Insist. Järjestöllä on sekä koulutus- että julkaisutoimintaa ja sen rooli kansalaisyhteiskunnan kokoajana ja vahvistajana muistuttaa monin tavoin Kepaa.

Järjestöjen välinen kumppanuussopimus solmittiin vuonna 2000, ja Kepan lähettämä suomalainen yhteystiedottaja on työskennellyt Insistin toimistolla saman vuoden syksystä.

Intia

Kepalla on ollut yhteyksiä Intiaan lähes koko olemassaolonsa ajan. Vuodesta 1989 Kepa on tehnyt yhteistyötä Lokayan-verkoston sekä CSDS (The Centre for the Study of Developing Societies) -tutkimusinstituutin kanssa.

Intialaisten ja suomalaisten aktivistien ja tutkijoiden kesken on käyty vuoropuhelua kansanliikkeiden roolista politiikan kentässä, kehitysyhteistyöstä, kehityspolitiikan ja kehitysajattelun perusteista sekä globalisaatiosta.

Ensimmäinen muodollinen kolmivuotissopimus Kepan intialaisten yhteistyökumppaneiden kanssa solmittiin syyskuussa 1998. Lokayanin, CSDS:n ja Kepan välinen yhteistyö on kokeilevaa ja poliittisesti kunnianhimoista. Sen perimmäisenä tavoitteena on vaikuttaa ja osallistua pohjoisen ja etelän suhteiden demokratisoimiseen kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Tavoitteen saavuttamiseksi yhteistyökumppanit

analysoivat kriittisesti Pohjoisen ja Etelän välisiä suhteita ja kokeilevat käytännössä uusia metodeja ja työkaluja pohjoinen-etelä -suhteiden demokratisoimiseksi.

Kepa ei ole sijoittanut Intiaan suomalaisia työntekijöitä. Yhteistyö on toiminut ensisijaisesti vuoropuhelussa kumppanijärjestöjen Lokayanin ja CSDS:n kanssa. Yhteistyössä on järjestetty seminaareja ja tuotettu julkaisuja. Suomalaisten ja intialaisten välillä on myös ollut vuosien varrella melko laajaakin aktivistivaihtoa.

Brasilia

Kepan toiminta Brasiliassa juontaa juurensa yhteistyöhön Kuminkerääjien liiton (Conselho Nacional dos Seringueiros, CNS) kanssa, joka alkoi kun CNS:n edustajat vierailivat myös Suomessa Euroopassa pidetyn oikeutta Amazonasin ihmisille -kierueen yhteydessä vuonna 1996. Kepa aloitti CNS:n tukemisen 1997.

Kepa pyrkii vaikuttamaan Brasilian Amazonasin alueen ympäristöpolitiikkaan ja sademetsien suojeluun tukemalla CNS-kuminkerääjäliittoa sen työssä keräilyalueiden perustamiseksi ja alueen kestävän luonnonvarojen käytön edistämiseksi. Kepa tukee myös liiton naissihteeristön koulutushanketta, jonka tavoitteena on naisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen järjestötoiminnassa ja sen kautta myös paikallisessa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa.

Kepa ja CNS perustivat vuoden 2000 aikana Amazonas-ympäristöpalkinnon, jonka avulla pyritään kiinnittämään huomiota paitsi alueen erityisongelmiin, myös saamaan julkisuutta onnistuneille toimenpiteille sademetsien suojelun ja ympäristöpolitiikan edistämiseksi.

Kepan tukemana CNS neuvotteli Suomen ulkoasiainministeriön kanssa kahdenvälisen ympäristö- ja metsänsuojeluun keskittyvän kehitysyhteistyöhankkeen Parán osavaltioon.

Dominikaaninen tasavalta

Kepan jäsenjärjestöt Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus (SASK), Kuntalan ammattiliitto (KTV) ja Liikealan Ammattiliitto esittivät vuonna 1997 Kepalle, että Karibian ja Keski-Amerikan alueelle lähetettäisiin kahdeksi vuodeksi kehitysjoukkolainen koordinoimaan Suomen ay-liikkeiden kehitysyhteistyöhankkeita sekä keräämään alueelta kokemuksia Kepan ja sen jäsenjärjestöjen käyttöön. SASKilla ja siihen kuuluvilla ammattiyhdistysjärjestöillä oli Karibian ja Keski-Amerikan alueella useita projekteja.

Kepa ei ollut aiemmin toiminut Karibialla, ja alueella oli ylipäätään melko vähän

suomalaisia kansalaisjärjestöjä. Karibiaa pidettiin kuitenkin kehityspoliittisesti kiinnostavana erityisesti Kuuban poliittisen tilanteen ja Haitin köyhyyden takia.

Kepa ja SASK päättivät lähettää alueelle yhteisen yhteystoimitsijan kahdeksi vuodeksi kokeiluna, joka myös auttaisi osaltaan arvioimaan yhteystoimitsijamuotoista henkilöapua. Tavoitteina oli laajentaa, monipuolistaa ja vahvistaa suomalaisten kansalaisjärjestöjen yhteyksiä Karibian alueelle tarjoamalla niille yhteyspalveluja Dominikaanisesta tasavallasta käsin. Näin voitiin myös lisätä suomalaisten tietoa ja kiinnostusta Karibian alueen kehityskysymyksistä. SASKin osalta yhteystoiminnan tavoitteena oli ammattiyhdistystoiminnan tukeminen Karibian alueella ja Keski-Amerikassa.

Karibian toiminnan evaluaation jälkeen Kepa päätti kesäkuussa 2000 toiminnan jatkamisesta tietyin muutoksin vuosina 2001–2002. Uusi yhteystoimitsija aloitti työnsä Santo Domingossa helmikuun 2001 alussa. Toiminta-alueena oli koko Karibian alue, mutta pääasiallisia kiinnostuksen kohteita olivat Dominikaanisen tasavallan lisäksi Kuuba ja Haiti. Yhteistyö päättyi vuonna 2003.

Uuden vuosituhannen vaikuttamistyötä

Kepan kehityspoliittinen työ on muovautunut kampanjoinnista laaja-alaiseksi poliittiseksi vaikutustoiminnaksi. Ruoka-ajan kaltaiset, uuden sukupolven kampanjat ovat nyt osa jäsenjärjestöjen pitkäaikaista toimintaa ja ne näkyvät myös etelän kumppanuusmaissa.

2000-luvulle tultaessa Kepan linja oli huomattavasti selkeytynyt edellisten vuosikymmenten polveilevasta toiminnasta. Etelässä Kepan tuki kanavoitui kumppanuusohjelmien ja kentällä olevan henkilökunnan kautta ja Suomessa palvelutoiminta oli hahmottunut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Käsite 'kehityspoliittinen vaikuttamistyö' vakiintui terminä käyttöön ja Kepan toiminnan punaiseksi langaksi muodostui monipuolinen poliittinen toiminta ja näkyvä viestintä.

Myös 2000-luvun kampanjat ankkuroituivat tiukasti Kepan painottamiin kehityspoliittisiin kysymyksiin ja niitä toteutettiin koti- ja ulkomailta, ruohonjuuritasolla ja poliittisten päättäjien suuntaan. Kepan jäsenjärjestöt ovat osallistuneet Jubilee- ja Ruoka-aika -kampanjoiden tapaisiin suuriin ponnistuksiin pitkäjänteisesti ja ottaneet ne osaksi omaa työtään.

Kepan ajamia keskeisiä teemoja 2000-luvulla ovat olleet muun muassa globaali demokratia, kauppapolitiikan oikeudenmukaisuus ja ruokaturvallisuus. Kehitysrahoitus on säilyttänyt paikkansa kampanjateemojen kärjessä, sillä vaikka Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen suunta on saatu käännettyä hitaaseen nousuun, on köyhyyden vähentäminen ja sen rahoitus globaalia huomiota vaativa kysymys.

Kepan panostus globaalin demokratian aloitteisiin tiivistyi vuonna 2002, jolloin maailman sosiaalifoorumi Brasilian Porto Alegressa keräsi toisen kerran yhteen globalisaation arvostelijoita ja uudistajia. Kepa onkin seurannut siitä asti tiiviisti sosiaalifoorumien kehitystä. Vuonna 2004 Kepa panosti näkyvästi Mumbain sosiaalifoorumiin tukemalla etelän järjestöjen osallistumista, osallistumalla seminaareihin ja tiedottamalla tapahtumasta verkkosivuillaan. Kepan puheenjohtaja Heidi Hautala linjasi Kepan toimintaa sosiaalifoorumeissa Kepan verkkosivuilla julkaisussa artikkelissa tammikuussa 2004:

”Paikallisten ongelmien, kuten köyhyyden ja ympäristön tuhoutumisen, ratkaisemiseen tarvitaan globaalia päätöksentekoa. Nykyisellään maailmanlaajuiset päätökset tehdään pitkälti hallitusten ja ylikansallisten yritysten kesken. Tähän haetaan muutosta Maailman sosiaalifoorumissa. Tapahtumasta on muutama vuodessa muotoutunut tärkein kohtaamispaikka niille lukemattomille etelän ja pohjoisen kansalaisliikkeille, jotka pitävät maailmanlaajuisen päätöksenteon demokratisointia välttämättömänä. Kepalle suomalaisten kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen yhteisenä äänenä aktiivinen osallistuminen sosiaalifoorumiin on mitä luontevinta”, Hautala sanoo.

Jo eurovaaleissa teemana ollut ruoka nostettiin valokeilaan, kun kauan valmisteltu Ruoka-aika -kampanja julkaistiin 12. helmikuuta 2002. Kepan ja muiden suomalaisten kansalaisjärjestöjen yhteisen kampanjan peruskysymys on yksinkertainen: miksi noin miljardi ihmistä maapallolla kärsii nälästä, vaikka ruokaa tuotetaan enemmän kuin koskaan? Kepan tiedottaja Janne Sivonen kirjoitti Kirahvipostissa helmikuussa 2002:

”Kepan ruokalinjauksessa nälästä ja nälkäänäkevistä puhutaan oikeastaan yllättävän vähän: painopiste on perinteistä hätäapua laajemmissa poliittisissa muutoksissa, sillä hätäapu ei tuo pysyvää helpotusta, jos ruoantuotannon perusrakenteet pysyvät ennallaan. Yksi keskeisimmistä vaatimuksista on maailmanlaajuinen suuntautuminen kohti lähiruokaa. Maailmanmarkkinoille tuotettu vientiruoka kilpailee varsinkin kehitysmaissa kotimaisten peruselintarvikkeiden tuotannon kanssa. Muun muassa tämän vuoksi suuri osa köyhien maiden nälkäänäkevistä on hieman yllättäen pienviljelijöitä, joilla ei ole edellytyksiä tuottaa tarpeeksi ruokaa edes itselleen.”

Ruoka-aika oli pääosassa myös Maailma kylässä -festivaalilla Kaisaniemen puistossa toukokuussa 2003. Ruokaturvan puolesta kampanjoitiin lisäksi Kepan kumppanuusmaissa etelässä tutkimusten ja seminaarien myötä.

Kepan on seurannut Sosiaalifoorumien ja muiden kansalaisyhteiskunnan verkostojen lisäksi myös suuria YK-kokouksia. Paljon huomiota saanutta Johannesburgin kestävän kehityksen kokousta seurattiin Kepassa tarkoin. Kehitysavun määrä puolestaan tuli jälleen kerran ajankohtaiseksi YK:n kehitysrajoituskokouksen myötä maaliskuussa 2002. Kehitysyhteistyön tekijät pitivät Monterreyn kokousta pienenä menestyksenä, koska se lisäsi sitoutumista kansainväliseen köyhyyden vastaiseen taisteluun. Kepan toiminnanjohtaja Folke Sundman kommentoi kokousta Kirahvipostissa huhtikuussa 2002:

”Vaikka Yhdysvaltain ja EU:n lupaamat kehitysavun korotukset ovat pahimmillaan kosmeettisia eleitä, ilman Monterreytä meillä olisi tuskin niitäkään. Köyhyydessä elävät kehitysmaiden kansalaiset odottavat kuitenkin konkreettisia toimenpiteitä globalisaation aiheuttamien epäoikeudenmukaisuuksien korjaamiseksi. Nämä toimet tulevat aikanaan ratkaisemaan, jääkö Monterrey historiaan käännekohtana parempaan”.

Monterreyssä Yhdysvallat sitoutui nostamaan kehitysapuaan viidellä miljardilla dollarilla. EU puolestaan lupasi nostaa kehitysavun keskiarvon 0,39 prosenttiin bruttokansantulosta. Suomen hallitus ilmoitti jo ennen Meksikon kokousta, ettei se esitä aikataulua siitä, miten Suomi saavuttaa YK:n kehitysyhteistyömäärärahoille asettaman 0,7 prosentin tavoitteen. Huhtikuun Kirahvipostissa Kepan puheenjohtaja Heidi Hautala totesi:

”Valitettavasti Suomen päätös avun nostamisesta on jo nyt osoittautunut täysin riittämättömäksi. Suomi tulee EU:ssa putoamaan tarkkailuluokalle, ellei päätöstä kiireesti korjata ylöspäin. Kun EU nostaa apuaan 8 miljardia euroa vuodessa, ei Suomen suunnittelemalla 20 miljoonan nostolla pärjätä yhteisön sisäisessä kilpailussa.”

Kehitysrahoituskampanja piristyi vaalivuoden 2003 alla. Mielipideilmasto tuntui vihdoin lämmenneen kehitysyhteistyökysymyksille: Kepan ja sen jäsenjärjestöjen vaalipaneeli keräsi enemmän kuulijoita kuin saliin olisi mahtunut. Päävaatimukset saatiinkin kirjattua hallitusohjelmaan: Suomen hallitus sitoutui vihdoin nostamaan kehitysyhteistyön määrärahat surullisenkuuluisaan 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2010 mennessä.

Vuonna 2003 valmistui Kepan ohjelmapolitiikka, joka entistä selkeämmin ohjaa järjestön toimintaa. Sen mukaisesti Kepan itselleen asettamat tavoitteet pyritään saavuttamaan poliittisen työllä sekä laatupalveluilla, joilla vahvistetaan Suomen ja etelän järjestöjä ja niiden kykyä yhteiseen toimintaan.

Kepa suomalaisten järjestöjen palveluksessa

Kepan jäsenistössä on edustettuna Suomen kehitysmaaliikkeen koko kirjo. Tämä moninaisuus on Kepan rikkaus mutta tekee myös etenkin palvelujen tarjoamisen haastavaksi. Suuret ja pienet kehitysyhteistyötä tekevät järjestöt kokevat kattojärjestön roolin eri tavoin ja tarvitsevat usein erilaista tukea toiminnalleen.

Kahden ensimmäisen elinvuotensa aikana Kepa keskittyi kehitysjoukkotoiminnan pyörittämisen lisäksi hallinnollisen perustansa vakiinnuttamiseen, eikä palvelutoimintaan ei riittänyt resursseja. Vain julkaisutoiminta saatiin nopeasti käyntiin. Muutamia seminaareja järjestettiin, mutta muun muassa alusta asti suunnitelmassa olleet kirjasto- ja tietopalvelut jäivät toiminnan alkuvaiheessa lapsipuolen asemaan.

Kepan puheenjohtaja Helge Gyllenberg kirjoitti Kumppanissa alkuvuodesta 1987:

”Tarkasteltaessa KePa:n palvelutoimintaa on avoimesti myönnettävä, että se on jäänyt kehitysjoukkotoiminnan jalkoihin. Selitykset ovat aina selityksiä ja jäävät omaan arvoonsa. Rohkenen kuitenkin muistuttaa siitä, että kehitysjoukko-ohjelma on KePa:n ”jokapäiväinen leipä”.”

Jo 1980-luvun lopulla niin järjestöjen kuin ulkoasiainministeriönkin taholta esitettiin toiveita, että Kepa panostaisi sen säännöissäkin mainittuihin järjestöjen yhteisten kehitysyhteistyöhankkeiden edistämiseen ja toteuttamiseen. Kentälle lähetettävien koordinaattorien idea nousi esille jo tuolloin. Kepan hallituksessa pohdittiin myös, tulisiko Kepan olla yhteiskunnallinen vaikuttaja ja järjestöjen keskustelufoorumi, vai tulisiko sen keskittyä tiedonvälitykseen ja jäsenten palvelemiseen.

Kepan kirjasto avattiin vihdoin joulukuussa 1987. Se tarjosi työpaikan ulkoministeriön palveluksessa työskentelevälle siviilipalvelusmiehelle. Kepa olikin aktiivinen toimija prosessissa, jossa siviilipalveluksen suorittaminen mahdollistettiin julkisen sektorin ulkopuolella. Kepasta on sittemmin tullut merkittävä siviilipalveluslaitos, järjestön palveluksessa on erilaisissa tehtävissä työskennellyt samanaikaisesti par-

haimmillaan kahdeksan siviilipalvelusmiestä.

Jäsenjärjestöiltä kysyttiin ensimmäisen kerran vuonna 1989, mitkä niiden intressit Kepan suhteen ovat. Toiminnanjohtaja kuvaili nootissaan 16. elokuuta 1989, että kehitysjoukkotoiminnan suhteen jäsenjärjestöjen kiinnostus on ”vähäistä tai sattumanvaraista”, palvelutoiminnassa tilanne oli kirjavampi. Seminaarit kiinnostivat lähinnä paikallisia kehityskaaheydistyksiä ja löyhemmin järjestäytyneitä aktivistiryhmiä. Perinteiset järjestöt puolestaan osoittivat hieman enemmän mielenkiintoa kehityskaa-asioiden peruskoulutuksen käynnistämiseen. Järjestöt olivat puolestaan olleet aloitteentekijöinä muissa hankkeissa, kuten Mahdollisuuksien toreissa, ystävätöiminnassa sekä joulukuusikampanjassa.

Palvelutoiminnan tarve kasvoi edelleen järjestöjen kehitysyhteistyön lisääntymisessä. Järjestöt toivoivat etenkin, että Kepa järjestäisi kansalaisjärjestöjen edustajille projektitoimintaan liittyvää koulutusta.

Kepan hallituksessa keskusteltiin kiivaasti palvelutoiminnasta jälleen toukuussa 1990. Yleinen näkemys oli se, että tähänastisten palvelutehtävien lisäksi olisi erityisesti suuntauduttava kehityskaaliikkeen tavoitteiden ja toiminnan uudistamiseen sekä osallistuttava koko kehityspoliittiseen keskusteluun. Pöytäkirjaan on kirjattu:

”Kepa seisoo kahdella jalalla; toiminta jakautuu kahteen päälohkoon, kehitysjoukkoihin ja palvelutoimintaan... Kehitysjoukkotoiminta on – kaikessa monimutkaisuudessaan – ollut suhteellisen selkeästi hahmottunut toimintalohko, ja UM:n kanssa solmitun yhteistyösopimuksen perustalta sen resurssit ovat olleet hyvät. Kepan toiminnan painopiste on ollut selvästi kehitysjoukoissa. Palvelutoiminta, joka on jatkuvasti saanut uusia muotoja ja tehtäviä, on resurssiltaan ollut heikommassa asemassa. Sen taloudellinen perusta on kuitenkin vahvistumassa.”

Kepassa toivottiin palvelutoiminnan kirjaamista omana kokonaisuutenaan valtion tulo- ja menoarvioon vuodelle 1991. Esitys ei kuitenkaan saanut vastakaikua ministeriöstä ja palvelutoiminta sai kamppailla resurssipulassa vielä useita vuosia.

Suomen EU-jäsenyys toi Kepalle uusia tehtäviä. Jo vuonna 1993 Kepa liittyi Eurostep-verkoston, jonka tarkoituksena on vaikuttaa unionin kehityspoliittikaan.

Kepan EU-projektissa valmisteltiin jäsenjärjestöille erilaisia palveluja, jotta jäsenyyden tuomista mahdollisuuksista saataisiin suurin mahdollinen hyöty. Jäsenten käyttöön julkaistiin kirjanen EU:n kehityspoliittikasta ja järjestökyselyn perus-

teella kehitettiin EU-asioihin liittyviä koulutus- ja neuvontapalveluja. Vuonna 1996 perustettiin Kepan alaisuuteen suomalainen yhteystoimikunta EU-NGDO Liaison Committee -yhteyskomitealle, joka on sittemmin kehittynyt laajaksi Concord-verkostoksi. Toimikunta rekisteröityi vuonna 2001 omaksi yhdistyksekseen, jonka nimeksi tuli Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry.

Kepan jäsenistö toivoo palveluja

Vuoteen 1995 asti Kepa oli järjestänyt vuosittain ainoastaan 2-3 seitsemän viikon valmennuskurssia kentälle lähteville kehitysjoukkolaisille. Vuonna 1994 tehdyn palvelukartoituksen seurauksena kurssitoimintaan lisättiin kolme kurssia hankeyhteistyön perusteista.

Kepan uudistusprosessin aikaan vuonna 1996 toteutetussa kansalaisjärjestöselvityksessä todettiin, että jäsenjärjestöt toivoivat Kepan tehostavan toimintaansa ennen kaikkea kehitysmaissa toimivien suomalaisten järjestöjen verkostoitumisen edistäjänä. Järjestöjen mielestä Kepan tulisi myös kehittyä koulutuksen ja osittain myös valmennuksen järjestäjänä, samoin kuin tiedon hankkijana ja välittäjänä. Sen sijaan hanketoteutus yhdessä Kepan kanssa ei kiinnostanut järjestöjä. Arvokkaana pidettiin Kepan dialogia ulkoasiainministeriön suuntaan ja toimintaa määrärahojen vahtikoirana. Vielä tuolloinkin kentällä oli havaittavissa ristiriitaisia näkemyksiä Kepan roolista. Toisten järjestöjen mielestä se kilpaili niiden kanssa samassa sarjassa ja samoista rahoista. Suurin osa kuitenkin piti sitä järjestöjen yhteisesti hallitsemana elimenä, jonka kehitysyhteistyökin on järjestöjen yhteistä. Kriittisiäkin kommentteja jäsenistön joukosta tuli, kuten selvitys toteaa:

”Vaikka siis kaikki eivät olekaan vakuuttuneita siitä, että Kepassa sinänsä (lue: Kepan toimistossa) olisi suuri viisaus erilaisista kehitysyhteistyöhön liittyvistä asioista, Kepan järjestöjen joukossa kollektiivisesti tätä viisautta on paljon.”

Selvitys asetti haasteellisia tavoitteita etenkin Kepan palvelu- ja tiedotustoiminnalle, sillä sen mukaan edes Kepan jäsenjärjestöistä läheskään kaikki eivät kokeneet aktiivista omistajuutta yhteisestä hankkeestaan. Siitä huolimatta se vahvisti, että Kepan toiminnalle on kysyntää:

”Kepan toimistohenkilökunnan ja kehittämistyössä mukana olevien jäsenjärjestöjen mielisissä Kepan toiminnassa ja suuntautumisessa on tapahtumassa selkeä muutos: Ennen Kepa oli leimallisesti omaa kehitysjoukko-ohjelmaa toteuttava ammattimainen kehitysyhteistyöjärjestö, joka ei onnistunut täyttämään kattojärjestöasemaansa kohdistuvia odotuksia kovinkaan hyvin. Uuden kumppanuusoh-

jelmansa myötä Kepasta tulee voimakkaasti järjestöjen mahdollisuuksia lisäävä yhteinen verkosto, jonka avulla kaikki kansalaisjärjestöt voivat parantaa kehitysyhteistyötään, laajentaa käsityksiään kehitysmaasuhteiden kokonaisuudesta ja oppia toisiltaan.”

Suuren evaluaation jälkeen muotoutunut kumppanuusohjelma muovasikin Kepaa yhä enemmän jäsenjärjestöjen kaipaamaan suuntaan ja palvelutoiminnan profilia pyrittiin nostamaan.

Yhteystoimitsijat suomalaisten järjestöjen linkki etelässä

Kepa on tarjonnut yhteystoimitsijoita ja yhteyspalveluja vuodesta 1990 lähtien. Nämä ensisijaisesti järjestöille tarkoitetut palvelut käynnistyivät jo kehitysjoukko-ohjelman aikana Sambiassa, minkä jälkeen myös Nicaraguaan ja Mosambikiin lähetettiin yhteystoimitsijat.

Kun kehitysjoukko-ohjelma päätettiin evaluaation jälkeen ajaa alas, yhteystoimitsijapalveluita haluttiin laajentaa. Kepan hallitus päätti syksyllä 1996, että yhteystoimitsijoita pitäisi sijoittaa maihin, joissa on jo lukuisia suomalaisten järjestöjen projekteja, kiinnostavaa kansalaisliikehdintää ja joissa suomalaisten järjestöjen toimittaisiin käynnistävän projekteja. Hallitus päätti valmistella yhteystoimitsijoiden sijoittamista Intiaan sekä Tansaniaan, Brasiliaan, Thaimaahan tai Malesiaan.

Vuonna 1997 Kepan uudistusvaiheen aikana aloitettiin yhteyspalvelut Tansaniassa, Morongorossa että Dar-es-Salaamissa. Samana vuonna lähetettiin yhteystoimitsija myös Brasiliaan, mutta toiminta ei lähtenyt käyntiin toivotulla tavalla ja toimitsija palasi Suomeen seuraavana vuonna. Kokeilu Kepan yhteystoimitsijasta useiden järjestöjen yhteisenä alueellisena avustajana Ugandassa ei myöskään onnistunut. Vuosina 1999–2003 Kepan ja Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskuksen yhteinen yhteystoimitsija työskenteli Dominikaanisessa tasavallassa. Lisäksi Thaimaassa ja Indonesiassa on toiminut yhteystiedottaja.

Neuvonta ja koulutus avainpalveluita

Kepan hankeneuvonta alkoi vuonna 1998. Hankeneuvoja auttaa jäsenjärjestöjä kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvässä suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa. Samoin vuonna 1998 palkattiin Kepaan koulutussihteeri, joka toimi yhteistyössä hankeneuvojan kanssa. Kepan järjestämien koulutusten määrä onkin kasvanut tasaisesti siitä lähtien.

Vuonna 2003 Kepa järjesti koulutuksia jo useilla osa-alueilla. Käytännön kehitysyhteistyöhankkeiden koulutusta tarjottiin niin hankesuunnittelussa kuin talousarvion tekemissäkin. Organisaation kehitykseen ja verkostoitumiseen keskittyviä

kurseja olivat esimerkiksi www-kurssit ja Kesäiset kehityskaupat.

Koulutusta tarjottiin myös rahoitukseen liittyvissä kysymyksissä, kuten EU-rahoituksessa ja ulkoministeriön hanketuessa. Lisäksi järjestettiin erilaisia teema-kohtaisia kurseja, joilla käsiteltiin esimerkiksi gender-, osallistamis-, kulttuuri- ja kehityspoliittisia kysymyksiä.

Kepan koulutustarjonta kohtaa jatkuvasti haasteita kun kentän trendit muuttuvat ja niiden mukana jäsenten koulutustarpeet. Kepan tiedottaja Janne Sivonen kirjoitti toukokuun Kirahvipostissa vuonna 2003:

”Kehitysyhteistyössä puhaltavat muutoksen tuulet. Kahdenvälisen avun linjauksissa puhutaan siirtymisestä hankemuotoisesta kehitysyhteistyöstä kohti kokonaisvaltaisempaa sektorijärjestelmää, mutta sopivatko järjestöjen pienhankkeet kehitysyhteistyön uusiin trendeihin?”

Tänä päivänä kurseja järjestetään vuosittain Suomessa ja Kepan yhteistyömaissa. Vuonna 2003 kaikkiaan yli 300 järjestöaktiivista osallistui Suomessa järjestetyille 19 kurssille. Yksilöllistä hankeneuvontaa annettiin 69 järjestölle. Sambiassa Kepan kurseille osallistui tuolloin noin 250 ihmistä Kepan kumppanijärjestöistä, Mosambikissa noin 230. Koulutusta järjestettiin myös Nicaraguassa ja Tansaniassa, Thaimaassa ja Indonesiassa yhteistyötoimitsijat osallistuivat isäntäjärjestöjensä järjestämän koulutuksen suunnitteluun.

Hanketukijärjestelmä kriisissä

Vuosituhanneen vaihteen molemmin puolin järjestöjen ja ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston (sittemmin kehityspoliittinen osasto) kansalaisjärjestöyksikön välillä keskusteltiin paljon kansalaisjärjestöjen hanketuen tasosta ja tilasta. Määrärahataso kasvoi hitaasti, mutta uusiin hankkeisiin jäävä osuus pienentyi, järjestöt kokivat ongelmia tuen myöntökriteereissä ja niiden läpinäkyvyydessä, eikä tieto kulkenut riittävän hyvin ministeriön ja järjestöjen välillä. Kansalaistoiminnan tukimuotoja on selvitetty ja yritetty uudistaa jo kuuden vuoden ajan, mutta järjestelmästä ei ole saatu aikaan päätöksiä. Yhtenäistä kokonaiskuvaa suomalaisien järjestöjen kehitysyhteistyöstä ei ole ollut kukaan, sekä järjestöjä että hanketuen hallintoa on vaivannut kapasiteetin ja resurssien puute.

Ongelmat kasautuivat ja Kepassa todettiin keväällä 2003 kansalaisjärjestöjen hanketuen ajautuneen kriisiin, joka koski sekä rahoituksen volyyymiä että rahoitusjärjestelmää. Ohjelmapolitiikan valmistelun yhteydessä ja ohessa Kepassa keskusteltiin paljon järjestöjen roolista erityisesti pienten jäsenjärjestöjensä edunvalvojana.

Esillä oli myös vaihtoehto, jossa Kepa saisi ”Ruotsin mallin” mukaisesti jakaakseen hanketukirahoja edelleen järjestöille ja niiden mielipiteet jakautuivat kah-tia sen suhteen voiko Kepa olla puolueeton edunvalvoja, jos se on samalla myös jakamassa rahaa. Monet järjestöt taipuivat vastaamaan että kyllä voi, koska muut ministeriön esille nostamat hallinnointivaihtoehdot nähtiin kansalaistoiminnan kannalta vielä vaarallisempina.

Syksyllä 2003 kepa toteutti yhdessä UM:n kanssa pilottihankkeen, jossa Kepa antoi ulkoasiainministeriölle lausunnot 28 järjestön tukihakemuksista vuodelle 2004. Yleisesti ottaen mukana olleet järjestöt pitivät kokemusta hyvänä ja arvosti-vat etenkin hankesuunnitelmista saamaansa palautetta, jota ei ministeriön käsitte-lyssä saatu. Pilotti ei saanut toivottua jatkoa, vaan kansalaisjärjestöyksikkö keskittyi selvittämään hanketuen ulkoistamisvaihtoehtoja. Seuraavalla, vuoden 2005 hank-keiden hakukierroksella UM käsitteli kaikki hakemukset itse ja hylkäsi yli 60 pro-senttia hakemuksista. ”Laatua pitää parantaa”, sanottiin ministeriöstä. Järjestöt korostivat rakentavan palautekulttuurin luomista tärkeänä tekijänä laadun nosta-misessa ja toivoivat, että ministeriö ja kansalaisjärjestöt voisivat tiiviimmin tehdä yhteistyötä hankkeiden laadun ja hallinnon parantamiseksi.

Osana pilottihanketta perustettiin järjestöjen yhteinen laatutyöryhmä, joka jat-koi toimintaansa. Kehitysyhteistyön laatua korostamaan ja parantamaan perustet-tiin myös Kepan kehitysyhteistyöpalkinto, joista ensimmäisen sai marraskuussa 2004 Oulun Diakonissalaitoksen Säätiön Karibuni-projekti Keniassa.

Maaailma muuttuu, Kepa sen mukana

Kepan toimintaa ja organisaatiota on uudistettu asteittain 90-luvun puolivälissä tehdyn arvioinnin perusteella. Ensimmäinen uudistusvaihe toteutettiin 1997–1999. Silloin Kepalle hyväksyttiin uusi periaatejulistus, ulkoasiainministeriön kanssa solmittiin uusi yhteistyösopimus ja Helsingin toimistossa tehtiin organisaatiouudistus.

Toisessa vaiheessa laadittiin kehityspoliittinen tavoiteohjelma, kenttähallinto arvioitiin ja tehtiin strategiasuunnitelma vuosille 2000–2005. Strategiasuunnitelmassa Kepa visioi olevansa kansalaisjärjestöjen etelä-pohjoinen resurssikeskus, vahva mielipidevaikuttaja sekä jäsenjärjestöjensä etu- ja yhteistyöjärjestö.

Vuonna 2003 hyväksytty Kepan ensimmäinen kokonaisvaltainen ohjelmapolitiikka kiteyttää Kepan ohjelman tavoitteiksi, että 1. Suomi ja suomalaiset toimivat etelän köyhdyttämisen lopettamiseksi ja että 2. kaikilla on tasavertainen oikeus rakentaa hyvinvointiaan. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Kepan toiminta jakautuu kahteen päätoimintoon: poliittiseen työhön sekä laatu palveluihin, joilla vahvistetaan Suomen ja etelän järjestöjä ja niiden kykyä tehdä yhteistyötä keskenään.

Vuoden 2004 lopussa Kepalla oli jo lähes 250 jäsenjärjestöä, jotka edustavat useita suomalaisen yhteiskunnan poliittisia, uskonnollisia ja kulttuurisia ryhmiä. Kepa itse on kulkenut pitkän taipaleen kehitysjoukkotoiminnan pyörittäjästä kehityspoliittikan asiantuntijaksi. Suomalaisen kehitysmaaliikkeen historia on kuitenkin edelleen erottamaton osa Kepan toimintaa. Kuten Kepan puheenjohtaja Jorma Kukkonen sanoi järjestön 15-vuotisjuhlalpuheessaan vuonna 2000:

”... yhteydestä kolmanteen maailmaan on kirjaimellisesti ollut kyse koko ajan. On hakeuduttu yhteistyöhön ja dialogiin etelän erilaisten kansanliikkeiden kanssa, tuotu heidän ajattelunsa ja näkemyksensä osaksi suomalaista keskustelua. Kyllä tällä kaikella on ollut kiistaton vaikutus koko suomalaiseen kehitysmaapoliittiseen keskusteluun ja ajattelun uudistumiseen. Emme me tänäkään päivänä olla kaikista asioista samaa mieltä, eikä se ole ollut tarkoituskaan. Kuitenkin ilman kehityskriit-

tisen keskustelun taustaa meidän eväämme kohdata tämän päivän globalisaation haasteita olisivat paljon heiveröisemmät.”

Kansalaisjärjestöjen yhteistyöelimenä Kepa on jatkuvasti ajan hermolla ja tasapainoa muutoksen ja jatkuvuuden välillä on etsitty vaihtelevin keinoin. Haasteita ovat matkan varrella asettaneet niin oman toiminnan tavoitteet kuin nopeasti muuttuva maailmakin.

Globalisaatiokritiikin ja maailmankaupan rakenteiden arvostelun vakiintuminen Kepan agendalle ovat esimerkkejä siitä, miten suomalainenkin järjestökenttä elää kansainvälisen toimintaympäristön muutosten mukana. Samalla kun maailma muuttuu kiihtyvää vauhtia, eräät asiat eivät muutu painostuksesta huolimatta: kehitysyhteistyön määrästä ja laadusta huolehtiminen on kahdenkymmenen vuoden jälkeenkin yksi Kepan tärkeimmistä tehtävistä.

Kiintoisia aiheita tutkimukseen...

Kepan kansainvälisyyskasvatus

Jo 1980–90 -lukujen suomalaisessa kehityskaaliikkeessa vallitsi ajattelutapa, jossa korostettiin etelässä tehdyn työn lisäksi halua muuttaa myös pohjoista vaikuttamalla ihmisten asenteisiin ja levittämällä tietoa kehityskaalista. Mahdollisuuksien torit ja myöhemmin Maailma kylässä -festivaali olivat tärkeitä välineitä tässä työssä mutta niiden ei koettu yksin riittävän.

Vuonna 1996 Kepassa ryhdyttiin tutkimaan kansainvälisyyskasvatuksen aloitteita järjestökentällä. Idea kehityskaasvatusprojektista oli saanut alkunsa jo 1980-luvun lopulla, kun Kepan Kolmannen maailman yhteys-seminaari kirvoitti laajaa kehityskaakriittistä keskustelua. Huhtikuussa 1996 ajatus sai lopullisen muotonsa ja projekti nimettiin esikuvansa mukaan Kolmannen maailman yhteydeksi. Sen selkärangan muodostivat yleisötilaisuudet sekä eritoten järjestöaktiiveille suunnatut seminaarit. Kansalaistalkoo-tapahtumat etelän kutsuvieraineen järjestettiin vuosina -98 ja -99. Projektin tiimoilta järjestettiin myös banaanikampanjaa pyörittänyt Kesäkiertue sekä Maailma kylässä -festivaali vuonna 1999.

Hanke saatettiin loppuun vuoden 1999 aikana. Saman vuoden keväällä toteutussa jäsenjärjestökyselyssä 44 järjestöä toivoi Kepan tukevan niiden tekemää kansainvälisyyskasvatusta. Yhteistuumin järjestöt kehittivät ideaa uudeksi hankkeeksi ja joulukuussa 2001 Kepa yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa aloitti EU:n ja eri ministeriöiden rahoittaman kolmivuotisen verkostohankkeen suomalaisen kansainvälisyyskasvatuksen vahvistamiseksi.

Syksyllä 2004 päätynyt projekti onnistui yhdistämään kotimaista kansainvälisyyskasvatuksen kenttää, tuottamaan uusia materiaaleja ja kehittämään koulutuksen laatua. Euroopan neuvoston North-South Centren suomalaisesta kansainvälisyyskasvatuksesta tekemän selvityksen mukaan Kepan kansainvälisyyskasvatushanke ”luo esimerkillisen foorumin myös järjestöjen väliselle yhteistyölle.”

Kansainvälisyyskasvatusverkosto osoitti tarpeellisuutensa ja sitä lähdettiin syksyllä 2004 rakentamaan Kepan puitteissa pysyväksi toiminnaksi.

Kulttuuri kehitysyhteistyön ja kepan areenalla

Kulttuurin merkitys kehitysyhteistyölle nousi pysyvästi kansainväliseen keskusteluun viimeistään, kun YK:n yleiskokous julisti vuodet 1988–97 kulttuurin vuosikymmeneksi. Suomen kannalta toinen merkittävä rajapyykki oli Hararessa tammikuussa 1986 muotoiltu SADCC-maiden ja Pohjoismaiden yhteinen julistus, jossa sovittiin kulttuuriyhteistyöstä taloudellisen yhteistyön rinnalla. Muut pohjoismaat olivat jo käynnistäneet kulttuuriyhteistyön osana kehitysyhteistyötä, Ruotsi jo 1977.

Vuonna 1988 Pohjola-SADCC -yhteistyön innoittamat järjestöt aloittivat Kepan piirissä keskustelun kulttuuriyhteistyöstä ja kulttuuriryhmä Etulinja-Frontline aloitti toimintansa. Ryhmä ryhtyi pohtimaan mahdollisuuksia kulttuuriyhteistyön edistämiseksi Suomen ja eteläisen Afrikan välillä. Frontlinen ensimmäinen käytännön esimerkki kulttuurialan yhteistyöstä oli Sambialaisen teatteriryhmän vierailu Suomeen.

Kulttuuriryhmän johdolla suomalaiset järjestöt ryhtyivät kampanjoimaan länsimaisen kehityskäsityksen laajentamiseksi. Ne pyrkivät edistämään paikalliset kulttuurit huomioon ottavaa lähestymistapaa pelkän teknologisen taloudellisen kehityskäsityksen sijaan. Kumppani-lehden numerossa 3/1990 Frontlinen puheenjohtaja Hanni Nuotio kuvaili kulttuurin ja kehityksen suhdetta seuraavalla tarinalla:

”Kun kehitysyhteistyön kenttätöntekijä kulkee Afrikan maaseudulla tekemässä taustaselvitystä, muodostuu eräässä kylässä ylipääsemättömäksi ongelmaksi löytää paikalliskielen vastinetta ”kehitys”-käsitteelle.. Pitkällisen selvittelyn jälkeen arvoisa kylänvanhus vihdoinkin ymmärtää: ”Ahaa, tarkoitat valkoisen miehen unelmaa!”.

Kulttuurin asema osana kehitysyhteistyötä vahvistui, kun Suomen Unesco-toimikunnan ohjelma kehitysyhteistyötä koskevina kannanottoineen julkaistiin vuonna 1990. Valtion vuoden 1991 kehitysyhteistyöbudjettiin varattiin ensimmäistä kertaa 6 miljoonan markan määräraha kulttuuri- ja tiedotusalan kehitysyhteistyöhön.

Kulttuuriyhteistyön myötätuulen innoittamana toteutettiin Kepassa vuosina 1991–92 kulttuuriyhteistyön neuvontapisteen kokeilu. Pisteessä työskentelevän kulttuurisihteerin toimenkuvaan kuului myös Kepan omien kulttuuriprojektien suunnittelu. Vuonna 1992 toteutettiin järjestöjen yhteinen tiedotuskampanja ”500 vuotta Amerikan valloitusta ja vastarintaa”. Kampanjan tiedotuslehtisessä intiaanikulttuureiden ja Amerikan mantereiden historiaa valotettiin löytöretki-rapilla;

”Sen Kolombuskin hiffasi jo aikoinaan
miten mainetta maista ja mammonaa saa:
inkkareille, neekereille munille tulta,
sitten kärrätään niiltä kaleeriin kulta.
Kun ne uskoon kастaa ja orjiksi lastaa,
Kukaan valkoista miestä ei jurputa vastaan,
Kun kehitys kehittyy...”

Kulttuuriyhteistyön menestys oli kuitenkin väliaikaista, sillä jo vuonna 1992 suuri osa määrärahoista jäi käyttämättä tiukkojen kriteerien vuoksi. Kehitysyhteistyösasto ei noudattanut Pertti Paasion johtaman asiantuntijatyöryhmän esityksiä, eikä myöntänyt määrärahoja seminaareihin eikä Suomessa tapahtuvaan toimintaan. ”500 vuotta valloitusta ja vastarintaa” -kampanjan toteutus ei kaatunut avustusten tyrehtymiseen, mutta kulttuurialan neuvontapisteiden jatkoanomus hylättiin ja sen toiminta lakkasi. Vuoden 1992 loppuun mennessä lähes kaikki kansalaisjärjestöjen kulttuuriyhteistyö oli lakannut. Kulttuurimäärärahaa ei enää myönnetty laisinkaan esimerkiksi Suomi kohtaa Sambian-tapahtumalle, joka kuitenkin järjestettiin supistetussa muodossa vuonna 1994. Samassa yhteydessä julkaistiin Sambia sinisin silmin -kirjanen suomalaisten kehitysjoukkolaisten kokemuksista Sambiassa.

Kepan kulttuuritoiminta ei kuitenkaan loppunut, vaan sen perustaksi laadittiin oma kulttuuripoliittinen tavoiteohjelma vuonna 2001. Siinä määriteltiin periaatteet, joiden mukaan Kepa pyrkii kehittämään tietoista kulttuurin huomioon ottamista kehitysyhteistyössä ja vuorovaikutuksessa etelän kumppaneiden kanssa.

Pian kulttuuripoliittisen ohjelman hyväksymisen jälkeen kulttuurinäkökulma todettiin valtavirtaistetuksi osaksi Kepan kaikkea toimintaa ja erityisseurantatehtävät sihteeristössä lakkautettiin.

Mahdollisuuksien torit ja Maailma kylässä

Kulttuurien kirjo on näyttäytynyt myös Kepan tavaramerkiksi muodostuneilla kaupunkifestivaaleilla.

Ensimmäinen Mahdollisuuksien tori järjestettiin vuonna 1986 Vaasassa. Seuraavana vuonna Kepa koordinoi tapahtumaa Helsingissä ja pian nämä paikallisten järjestöjen basaarit levisivät eri puolille maata

Järjestöjen suurin ja kirjavin kulttuuritapahtuma Maailma kylässä -festivaali järjestettiin puolestaan ensimmäisen kerran vuonna 1995, jolloin se keräsi Kaisaniemen puistoon 152 kansalaisjärjestöä ja yhteisöä ja arviolta 60 000 ihmistä. Festivaalin yhteydessä toteutettiin myös rasisminvastainen tapahtuma. Sittemmin festariyleisön ruumista on ravittu eksoottisilla herkuilla ja sielua monipuolisella kulttuuritarjonnalla joka toinen vuosi. Vuonna 1997 arviointiryhmä sai yleisöä haastatellessaan seuraavanlaisia kommentteja:

”Yhteiskuntaan voidaan vaikuttaa sen kautta, että suomalaiset oppivat lisää joi-takin muista ihmisistä, kulttuureista; se vaikuttaa ihmisten suhtautumiseen.” (20-25 nuorta naista, yksi mies)

”If you can open their mouths, you can open their minds” (Australialaisnaiset)

”No me tulimme maistamaan eksoottisia ruokia, juotiin minttuteetä ja nyt on friteerattu banaani vuorossa. Hyvä kun voi maistaa eksotiikkaa täällä lähellä.” (Keski-ikäinen nainen ja mies pääkaupunkiseudulta)

Kepa ja ympäristö

Valtaosa suomalaisista ympäristöjärjestöistä on Kepan jäseniä ja niiden tavoitteet otettiin mukaan Kepan toimintaan jo 1980-luvulla. YK:n vuonna 1983 asettaman Bruntlandin komitean työn myötä kestävä kehitys vakiinnutti paikkansa kehitys-yhteistyön sanastossa ja ympäristönäkökulmia ryhdyttiin tarkastelemaan huolelli-semmin myös kehitys yhteistyössä. Vuonna 1988 Kepa yhdessä Ympäristö ja Kehitys ry:n kanssa kokosi vetoimuksen ympäristönäkökohtien huomioimisesta Suomen kehitys yhteistyössä, jonka allekirjoitti 70 kansalaisjärjestöä. Ulkoministeri Kalevi Sorsalle osoitettu vetoamus julkaistiin Kumppanissa ja ministeriön siihen toimit-tama vastine kirvoitti virkeää keskustelua aiheesta lehden palstoilla. Kumppani jatkoi ympäristöasioiden esille tuontia muun muassa teemanumerolla myrkkujen viennistä teollisuusmaista kehitysmaihin myöhemmin samana vuonna.

Vuonna 1989 Kepassa ryhdyttiin koordinoimaan kehitys- ja ympäristöjärjestöjen yhteistä Joulupuusta elämänpuu -kampanjaa, jolla kerättiin varoja kehitysmaissa toteutettavia metsitysprojekteja varten. Malli kampanjaan saatiin Tampereelta, jossa kansalaisjärjestöt olivat edellisenä vuonna keränneet 60 000 markkaa metsi-tysprojektiin tansanialaisessa ystävyyskaupungissaan joulukuusia myymällä.

1990-luvun alussa Kepa koordinoi useita kehitysmaa- ja ympäristöjärjestöjen yhteisiä hankkeita, kuten Oikeutta Amazonasien ihmisille -kampanjaa sekä kansain-välisestä ilmastokampanjaa. Lisäksi se osallistui edelleen joulukuusikampanjoiden

ja moottoriteiden vastaisten kävelyiden järjestämiseen, maanlaajuisen Tulevaisuusjuna-kiertueen toteuttamiseen sekä julkaisi useana vuonna ilmastoaiheisen Yhteinen maailmamme -lehden. 90-luvulla osallistuttiin myös kansalaisjärjestöjen ympäristö- ja työllisyyspoliittiseen Suomi 21-kampanjaan, joka pyrki edistämään ekologista rakennemuutosta.

Ympäristö- ja kehityskytkenät ovat olleet Kepassa keskeisesti esillä Oikeutta Amazonasin ihmisille –kampanjan jälkeen muun muassa vuonna 1997 alkaneessa Nigeria-toiminnassa. Oikeus puhtaaseen elinympäristöön ja omien luonnonvarojen käyttöön ja hallintaan nousi yhdeksi keskeiseksi kampanjateemaksi, kun monikansallinen öljy-yhtiö Shell yhdessä Nigerian hallituksen kanssa aloitti laajamittaiset öljynporaukset alkuperäiskansojen asuttamilla alueilla tuhoisin seurauksin. Nigeria-kampanjan aikana tehtiin yhteistyötä mm. nigerialaisen Environmental Rights-järjestön ja Shell-boikottiliikkeen kanssa.

1990-luvun puolivälissä suomalaisten metsäyhtiöiden toiminta Indonesiassa nousi julkisuuteen ja Kepan jäsenjärjestöjen edustajat toivoivat, että Kepa laajentaisi toimintaansa Kaakkois-Aasiassa ja alkaisi tehdä yhteistyötä indonesialaisten järjestöjen kanssa. Vuonna 1997 Kepa palkkasi selvitystyöntekijän, joka matkusti Indonesiaan perehtyä paikallisten järjestöjen toimintaan. Kumppaniksi valittiin Insist, jolla on sekä koulutus- että julkaisutoimintaa ja jonka rooli kansalaisyhteiskunnan kokoajana ja vahvistajana muistuttaa monin tavoin Kepaa.

Järjestöjen välinen kumppanuussopimus solmittiin vuonna 2000, ja Kepan lähettämä suomalainen yhteystiedottaja on työskennellyt Insistin toimistolla saman vuoden syksystä.

Kepalla on edelleen etelässä useita ympäristöön liittyviä hankkeita, joissa pyritään ympäristön monimuotoisuuden säilyttämiseen sekä perinteisten menetelmien kunnioittamiseen. Esimerkiksi Thaimaassa ja Mekong-joen alueella Kepa tekee ympäristönsuojelua sekä vähemmistökansojen ja paikallisyhteisöjen tukemiseen liittyvää kansalaisjärjestötyötä ympäristöjärjestö PER:in kanssa. Brasiliassa toimitaan yhteistyössä Amazonin Kuminkerääjien liiton ja sademetsän alkupe- räisasukkaiden kanssa sademetsien suojelemiseksi, Sambiassa puolestaan tuetaan ekologisesti ja taloudellisesti kestävien kesannointimenetelmien levittämistä.

Kepan kolme skandaalia

Kepan julkisuuskuva on kautta vuosien ollut melko myönteinen. Toisaalta Kepa ei pitkään pyrkinyt itse lainkaan valokeilaan paistattelemaan vaan halusi korostaa jäsenjärjestöjensä työn merkitystä oman julkisuutensa kustannuksella. Kun Kepan omaa tiedotustyötä ryhdyttiin järjestelmällisesti toteuttamaan 1990-luvun toisella puoliskolla, se tapahtui asiakysymyksissä ja pohjautui asiantuntemukseen ja laajoihin yhteysverkostoihin.

Vuonna 2000 Kepan lehdistötiedotuksesta tehdyn tutkimuksen mukaan lehdistö ei kyseenalaistanut Kepasta tullutta tietoa, vaan se päätyi uutisiin suunnilleen sellaisenaan ilman negatiivisia tulkintoja tai kommentointia. Tiedottajan unelma, saada oma äänensä kuuluviin omilla ehdoillaan ilman soraääniä, myös valtavirran tiedotusvälineissä.

Kolme skandaalinpoikasta on kuitenkin vuosien varrella virkistänyt tätä suhdetta.

Kannabisyhdistys

Vuoden 1995 Maailma kylässä –festivaali keräsi Kaisaniemen puistoon Helsinkiin yli 150 kansalaisjärjestöä. Yksi kuitenkin nousi parrasvaloihin: Suomen kannabisyhdistys. Helsingin Sanomat kirjoitti 21.5.1995

”Maailma kylässä -festivaali on osa Euroopan neuvoston rasismiin vastaista nuorisokampanjaa. Ilmeisesti nuorisokampanja toivoo myös kannabistuotteiden käytön hyväksyntää, sillä festivaalialueelta löytyi kaiken muun lisäksi Suomen kannabisyhdistyksen oma esittelytelta.”

Kepaan tulvi haastattelukutsuja ja kyselyitä, monet avoimen hyökkääviä. Iltapäivälehdet haastattelivat kaupunginjohtajaa ja kehitysyhteistyöministeriä. Keskustelua käytiin myös maakuntalehdissä. Iisalmen Sanomien pakinoitsija Roudanmaa kirjoitti 29.5.:

”Kepa käytti juhlaa törkeästi väärin huumeiden mainostamiseen ja markkinointiin... Jos haluat olla tosi rasisminvastainen, sytytä marisätkä ja lataa piippusi

hashiksella.”

Vilkkaan mediakeskustelun jälkeen Kepan hallitus totesi asian loppuunkäsittelyksi. Työvaliokunta totesi kohusta lausunnossaan:

”Järjestö ei ole Kepan jäsen eikä Kepa yhdy sen tavoitteisiin. Kepan toiminnanjohtaja otti vastuun Kannabisyhdistyksen mukaanpääsystä tapahtumaan. Työvaliokunta totesi tämän arviointivirheeksi, jossa ei riittävästi otettu huomioon ao. yhdistyksen hyvin riidanalaisten ja voimakkaita tunteita herättävien tavoitteiden mahdollistamat virhetulkinnat koko tapahtuman luonteesta.”

Praha -eduskuntakysely

Mielenosoitukset Maailmanpankin Prahan vuosikokouksessa syksyllä 2000 puhuttivat Suomessakin. Kepa sai osansa epäilystä globalisaatiokriitikkojen motiiveja kohtaan, sillä mielenosoittajien matkaa järjestänyt S26-ryhmä kokoontui Kepan tiloissa ja kokouksen kulusta ja kansalaisjärjestöjen toiminnasta Prahassa raportoitiin Kepan verkkosivuilla. Kepan tiedotuspäällikkö Juha Rekolan vierailu Ruben Stillerin puheohjelmassa kirvoitti kansanedustaja Leena Harkimolta kirjallisen kysymyksen eduskunnalle Kepan osallisuudesta mellakoihin:

”Kepan tiedotuksesta vastaavaa haastateltiin televisio-ohjelmassa lauantaina 14.10. Hän julisti olleensa Prahassa puolustamassa demokratiaa suuryrityksiä vastaan. Lisäksi tämän valtionapuja 25 miljoonaa markkaa nauttivan järjestön tiedotuspäällikkö sanoi, että varsinainen paha ovat rikkaiden länsimaiden hallitukset, jotka sortavat kehitysmaita sekä lisäävät köyhyyttä ja korruptiota olemalla suurimpien yritysten kumppaneita. On epäilyttävää, että suomalaisten veronmaksajien varoista 25 miljoonalla markalla tuetaan sellaista kansalaisaktivismia, joka muun muassa pyrkii vaikeuttamaan Kansainvälisen valuuttarahaston ja Maailmanpankin toimintaa sekä samalla myös oman hallituksen toimintaa. ... Onko valtioneuvosto tietoinen Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen osuudesta Prahassa ilmenneeseen kansalaisaktivismiin ja antaako tämä valtioneuvoston mielestä aihetta arvioida valtionapujen myöntämisen kriteerejä?”

Kehitysyhteistyöministeri Satu Hassi totesi vastauksessaan, ettei Kepan valtionavun myöntämisen uudelleen arvioinnille ole tarvetta:

”Pohjoismaisen demokratiakäsityksen yksi arvokas piirre on se, että myös hallituksen kanssa eri linjoilla oleville tai hallitusta arvosteleville tahoille voidaan myöntää julkista taloudellista tukea. Tätä periaatetta noudatetaan myös mm. nuorisojärjestöjen ja ympäristöjärjestöjen tukemisessa. Valistunut demokra-

tia kunnioittaa myös vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden perusoikeuksia kuten sananvapautta. Suomen kehityskaupoliikassa tämä on keskeinen kehitysmaille osoitettu vaatimus, joten pitäisi olla itsestään selvää, että se pätee myös omassa maassa - riippumatta järjestön saamasta valtionavun määrästä.”

Kuokkavieraat järjestötiloissa

Vuoden 2001 itsenäisyyspäivän vastaanoton yhteydessä järjestetty Kuokkavieras-tapahtuma nosti Kepan julkisuuteen epätoivottavassa valossa, tempausta kun oli jälleen suunniteltu Kepan kokoushuoneessa. Kansanedustaja Pertti Mäki-Hakola kuvaili kirjallisessa kysymyksessään itsenäisyyspäivänä järjestettyä kadunvaltaus-tapahtumaa rikollisia piirteitä saaneeksi mellakaksi. Jäsenistölle asiaa kommentoitiin jo rutiinilla Kirahvipostissa:

”Kehitysyhteistyöministeri Satu Hassi on vastannut kansanedustaja Pertti Mäki-Hakolan (kok) kirjalliseen kysymykseen Kepan osuudesta itsenäisyyspäivän nujakointiin Presidentinlinnan ympäristössä. Hassi ei näe aihetta Mäki-Hakolan peräämälle Kepan valtionavun leikkaamiselle.”

Lähteet ja kirjallisuus

- Kumppani-lehden vuosikerrat 1985-2004
- Kepan Uutiskirjeet ja Kirahviposti
- Kepan hallituksen pöytäkirjat 1985-2001
- "Kirjat ovat jo Katondwen kirjastossa", TBK-TOC 5/88.
- Sambiasta Suomeen palannut Johanna Daka: "Minulla on nyt kaksi kotimaata". Seurakuntasanomat 25.11.1992.
- Sambiasta Saarelle. Parikkalan sanomat 19.10.1992.
- Vainio, Jari. "Minun viikkoni", Tiede 2000 5/88.
- Vainio, Jari. "Indiana Jones, Apinain Tarzan ja minä", Koillissanomat 22.1.1988
- Hakkarainen, Outi, Toikka, Miia & Thomas Wallgren (toim.)(2000), Unelmia maailmasta. Suomalaisen kehityskaaliikkeen juurilla. Like, Helsinki - Delhi.
- Heima-Tirkkonen, Tuula, Kallio-Tamminen Tarja & Tove Selin (toim.)(1996), Ruohonjuureista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikkeitä. Kosmos-sarja, Vihreä sivistysliitto ry, Vaasa,
- Härkönen, Hanna (2000), Kehitysyhteistyöstä tiedottaminen. Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen tiedotteiden tuottamat uutiset suomalaisessa lehdistössä. Viestintätieteiden Pro Gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto.
- Ervamaa, Tomi & Jouni Piekkari (1994), Sambia sinisin silmin. Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen julkaisusarja no. 12, Helsinki.
- Longwe, Sarah, Clarke, Roy, Torvinen, Laura & Ulla Vuorela (1991), The Finnish Volunteer Service in Zambia. Evaluation Report. Service Center for Development Cooperation - Finnish Volunteer Service, Helsinki.
- Laitinen, Hanna et.al (1989), Mitä kehitysavun jälkeen? Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen julkaisusarja 6, Helsinki.
- Malinen, Pekka (1989), Kehitysapu täysremonttiin. Tutkimus kehitysyhteistyön tuloksellisuudesta. Sitra, Helsinki.
- Rekola, Juha (1994), 0,28% itsekkyyden asteikolla. Raportti kehitysyhteistyöstä lama-Suomessa. Like, Helsinki.
- Rekola, Juha & Mari Maasilta (1995), Missä ovat hyvät uutiset kehityskaalista?, Kepan raporttisarja no 9, Helsinki.
- Rekola, Juha (2002) Kehitysyhteistyömäärärahat Suomessa vaalikaudella 1999-2003, Kepan raporttisarja no 54, Helsinki
- Sundman, Folke (2001), Globalisaatiokritiikki Suomessa. Teoksessa Väyrynen, Raimo, Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet, s. 221-251. Gaudeamus, Helsinki.
- Tamminen, Pentti (1995), Kehitysavun määrätavoite ja Suomen mielikuvapolitiikka. Raportissa Rekola & Maasilta, Missä ovat hyvät uutiset kehityskaalista?
- Wallgren, Thomas (1996), Kehityskaaliikkeen ulottuvuudet. Teoksessa Ruohonjuurista elämänpuuksi: suomalainen vaihtoehtoliikkeitä, Heima-Tirkkonen, Tuula; Kallio-Tamminen, Tarja; Selin, Tove (toim.) VISIO, Helsinki.
- Väyrynen, Raimo (2001), Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet. Gaudeamus, Helsinki.